

*Samanda
yolculuk*

Merhaba,

Dergi, bülten, broşür, kitap diyerek çözüm ortaklığını yaptığımız şirketlerin basılı işlerini hazırlarken, çalışan anneler gibi çocuğumuzu yani kendi dergimizi ihmal ettik sanmayın. Onca işin arasında inceledik, araştırdık, konuştuk, tartıştık -epey sıkı tartışmalar oldu- ve nihayetinde mutfağa girip kolları sıvadık. Yazdık, görüntüledik, çizdik; beğenmeyip bozduk. Yalnızca bir kez değil, tekrar tekrar yapıp bozduk. Süreç, yazışlarıyla grafik departmanı arasında geçen bir tenis maçı halini almaya başlamıştı ki, hemfikir olup bitiş düdüğünü çaldık. Ve evet UNLIMITED 2, -çok iddialı gelebilir ama- sıradışı içeriği ve hiçbir yerde okuyamayacağınız yazılarıyla karşınızda.

Orijinalliğin ve verilen emeğin altını bu kadar çizmemin, bu “değerler”e böylesine vurgu yapmamın bir sebebi var elbette. Yayıncılık sektörünün en çok gözden kaçan yönü, en büyük hastalığı “copy-paste”. Ne yazık ki bugün, -bizimle aynı işi yapıyormuş gibi görünmelerini bir türlü kabullenemediğimiz- kurumsal yayıncılık şirketlerinin birçoğu sektörde bu yolla var olmaya çalışıyorlar. Bir röportajı veya gezi yazısını “kelimesi kelimesine”, başlığı dahi değişmemiş olarak farklı kurumların yayınlarında görmek, bizim için artık alışlagelmiş bir şey. Bu duruma elbette üzülüyoruz. Çünkü kurulduğumuz günden bu yana inançla ve ısrarla dile getirdiğimiz “butik yayıncılık” kavramı bizim için oldukça önemli. Bir işin hakkını vermek için emek vermek gerektiğini biliyoruz. Yayıncılığını üstlendiğimiz her yayını bu anlayışla hazırlıyoruz; orijinal yazı ve görsellerle. Durmaksızın süren bu çabanın karşılığını bulacağı inancıyla yapıyoruz bunu; işimizi seviyoruz. Ve UNLIMITED’in ilk sayısında sizlerden aldığımız onur verici tepkilerden biliyoruz ki doğru yoldayız. Bilgimizin, aklımızın, tecrübemizin, emeğimizin ve yüreğimizin birleşmesiyle ortaya koyduğumuz UNLIMITED bize, “yaptığımız her şeye değdi” dedirten övgüler aldı. Bir kez daha gördük ki iyi ve kötü, doğru ve yanlış siz ortaya çıkarmak için bir şey yapmasanız da kendini belli ediyor; öne çıkıyor.

Bu sayımızda; güzel ve doğru şeyler yapmış, iş ve özel yaşamında “orijinal kalmayı” başarak hayata, dünyaya damgasını vurmuş insanlar var. Zaman; kendini tekrar edenleri, hayata yeni bir şeyler katmayanları, unutulana mezarlığına gömüyor. Eminiz ki yayıncılık alanındaki çürük elmalar da zamanın rüzgarında toz olup gidecek. Biz zamana inanıyoruz; tıpkı yaptığımız işe inandığımız gibi...

Zamanda yolculuk başlasın!..

Esen Umar

İletişim Hizmetleri Ltd. Şti.

Yayın Direktörü
Ümit Umar

Yayın Yönetmeni
Esen Umar

Editörler
Müge Yalçın, Şengül Durucu

Tasarım
Elif Kaba Özbey, Kenan Özkan

Adres
Harman Sok. No: 31/1 34153
Florya - İstanbul
Tel: (0212) 573 15 65
Faks: (0212) 573 89 09
www.umariletisim.com
info@umariletisim.com
www.kitapyildizi.com

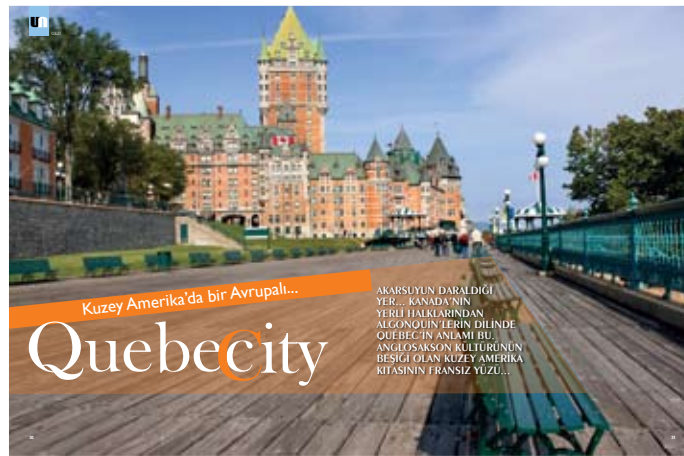
56

46

30

Kuzey Amerika'da bir Avrupalı...
Quebec city

AKARSUYUN DARALDIĞI
YER... KANADA'NIN
YERLİ HALKLARINDAN
ALGONQUINLERİN DİLİNDE
QUEBEC'İN ANIMI BU
ANGLOSAKSON KÜLTÜRÜNÜN
DESİĞİ PLAN KÜTZEY AMERİKA
KİTASININ FRANSTZ YUZU...

06

AJANDA

BAŞLANGIÇ

Yeniyele Sınır Bülvarı
Sınır Olayları
8 ve 9 Ağustos
İstanbul'da
Kongre Merkezi'nde
mükemmelleştirilecektir.

Türkiye
Kongreleri
Araştırma
Kurumu
Yeniyele Sınır Bülvarı
Kongre Merkezi'nde
mükemmelleştirilecektir.

İstanbul'da
Kongreleri
Araştırma
Kurumu
Yeniyele Sınır Bülvarı
Kongre Merkezi'nde
mükemmelleştirilecektir.

İstanbul'da
Kongreleri
Araştırma
Kurumu
Yeniyele Sınır Bülvarı
Kongre Merkezi'nde
mükemmelleştirilecektir.

İstanbul'da
Kongreleri
Araştırma
Kurumu
Yeniyele Sınır Bülvarı
Kongre Merkezi'nde
mükemmelleştirilecektir.

İstanbul'da
Kongreleri
Araştırma
Kurumu
Yeniyele Sınır Bülvarı
Kongre Merkezi'nde
mükemmelleştirilecektir.

İstanbul'da
Kongreleri
Araştırma
Kurumu
Yeniyele Sınır Bülvarı
Kongre Merkezi'nde
mükemmelleştirilecektir.

40

İçindekiler

06 AJANDA	08 PORTE	46 ORJINAL
16 DOĞA	24 DÜNYA	30 GEZİ
40	46	56
68 YAŞAM	72 YEŞİL	

AJANDA

Fotoğrafın usta ismi, rock'n roll'un asi çocuğu Mehmet Turgut'un, ünlü "rock"çıların fotoğraflarından oluşan "Rock'n Frame" adlı sergisi, 10 Ağustos'a kadar Taksim Kemancı Rock Bar'da görülebilir.

Venezuela Simon Bolivar Senfoni Orkestrası, 8 ve 9 Ağustos'ta İstanbul, Haliç Kongre Merkezi'nde müzikseverlerle buluşacak.

BAŞLANGIÇ

Piyanist Tuluyhan Uğurlu güzel ezgilerini, 12 ve 13 Ağustos'ta, Avrupa'nın en yüksek binası Sapphire'in Seyir Terası'nda sanatseverlerle buluşturacak.

Sezen Aksu bilinen ve sevilen şarkılarının yanı sıra "Öptüm" albümünden yeni eserleriyle 16 Ağustos'ta, İstanbul Harbiye Cemil Topuzlu Açıkhava Sahnesi'nde sevenlerine unutulmaz dakikalar yaşatacak.

Leman Sam, kızları Şehnaz ve Şevval Sam ile aynı sahneyi paylaşarak 19 Ağustos Cuma akşamı, Turkcell Kuruçeşme Arena'da sevenlerine muhteşem bir müzik ziyafeti verecek.

Dünyaca ünlü sanatçılarla bine yakın konser vermiş olan George Dalaras, rembetikodan Latin müziğine uzanan repertuvarıyla 19 ve 20 Ağustos'ta, Harbiye Cemil Topuzlu Açıkhava Tiyatrosu'nda sevenleriyle buluşacak.

Turkcell Kuruçeşme Arena, yazlık sinema nostaljisini yaşamak isteyen herkesi 28 Temmuz-23 Ağustos tarihleri arasında Açıkhava Sinema Festivali'nde, birbirinden güzel filmler izlemeye çağırıyor.

Anadolu kültürünü ve danslarını dünya sahnelerine taşıyan Anadolu Ateşi, "Değişim" adlı yeni gösterisiyle 5, 12, 19 ve 26 Ağustos'ta Gloria Aspendos Arena'da olacak.

Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi (SSM) 28 Ağustos'a kadar, Ege'nin ortak tarihine ilişkin eserlerin yer aldığı "Karşıdan Karşıya-M.Ö. üçüncü binde Kiklad Adaları ve Batı Anadolu" isimli sergiye evsahipliği yapıyor.

Kullandığı sessiz suretlerle zamansız ve mekansız öyküler yaratan Lale Tara'nın yeni sergisi "Masum Suretler", 4 Eylül'e kadar İstanbul Modern Fotoğraf Galerisi'nde görülebilir.

İngiliz Funk Grubu Jamiroquai, uzun bir aradan sonra bir kez daha 6 Eylül'de, Turkcell Kuruçeşme Arena'da Türkiye'deki hayranlarıyla buluşacak.

1997 yılından bu yana Türkiye'den ve dünyadan yüzlerce belgesel filme evsahipliği yapan İstanbul Uluslararası 1001 Belgesel Film Festivali'nin 14.sü, "Dar alanlar - Daralanlar" temasıyla, 29 Eylül-03 Ekim tarihleri arasında gerçekleştirilecek.

İKSV tarafından düzenlenen 12. İstanbul Bienali 17 Eylül-13 Kasım tarihleri arasında, "İsimsiz" başlığı altında, çok sayıda sanatçıyı ve sanat eserini İstanbullularla buluşturacak.

İstanbul Uluslararası Dans Festivali bu yıl 10-16 Ekim tarihleri arasında Harbiye Askeri Müze ve Kongre Merkezi'nde; dans workshop'ları, yarışmaları ve partileri ile Boğaz, Adalar ve şehir turunun yanı sıra Latin gecesi gibi çeşitli etkinlikler eşliğinde gerçekleştirilecek.

BİTİŞ

Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali'nin ilki, 23-30 Eylül tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilecek. Festival boyunca adaletin sinema ve diğer sanatlarla ilişkisi; panel, tartışma ve atölyeler düzenlenerek irdelenecek.

Genç heykeltıraşların eserlerinden oluşan "Genç Heykel II" sergisi, 29 Eylül'e kadar Çırağan Sarayı Heykel Galerisi'nde haftanın her günü ve saati ücretsiz olarak gezilebilir.

Pop müziğinin güçlü sesi Sertab Erener, 16 Eylül akşamı Turkcell Kuruçeşme Arena'da hayranlarına "rengarenk" bir yaz akşamı vaat ediyor.

Cezayir asıllı Fransız şarkıcı Enrico Macias 13 Eylül Salı akşamı, Harbiye Cemil Topuzlu Açıkhava Sahnesi'nde hayranlarına eşsiz bir müzik ziyafeti sunacak.

İstanbul kapılarını açıyor

İstanbul kapalı kapılarını, yaşadığı kenti yakından tanımak isteyenler için yeniden aralıyor; üstelik bu sefer daha çok kişiye ziyaret imkanı sunarak. İlki geçen yıl daha çok kişiye ziyaret imkanı sunarak. İlki geçen yıl düzenlenen Açık Kapı Festivali bu yıl mimarlık haftasını da içine alan 1-9 Ekim tarihleri arasında gerçekleştiriliyor. Festival, İstanbul'u yaşamak isteyenlere; olağan koşullarda ziyaret edilmesi mümkün olmayan ya da ziyaret için özel izin alınması gereken, tarihi ve mimari öneme sahip bina ve mekanları gezme imkanı sunuyor. Bu kapsamda ziyaret edilebilecek mekanlar arasında Heybeliada Ruhban Okulu, İtalyan Sefareti Yazlık Binası, Deniz Palas, Avusturya Başkonsolosluğu, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, Haliç Tersanesi, İstanbul Radyoevi, Yenikapı Marmaray Kazıları gibi İstanbulluların her gün önünden geçtiği ancak içine girme fırsatı bulamadığı önemli yapılar bulunuyor. www.acikkapi.gen.tr

1-9 Ekim 2011

İstanbul Fransız Kültür Merkezi'nde 10 Eylül'e dek gezilebilecek olan "Parodiler: Çizgi roman kendini hicvediyor" adlı sergi, izleyiciyi eğlenceli bir biçimde çizgi roman tarihi ve yaratılmış efsanevi karakterlerle buluşturuyor.

Türkiye'de metal müzik organizasyonu alanında çığır açan Unirock Festival, 9, 10, 11 Eylül'de, İstanbul Küçükçiftlik Park'ta; Opeth, Hammerfall, Mayhem, Katatonia, Between the Buried and Me, Eluveitie ve daha pek çok önemli grubu ağırlayacak.

CHAPLIN

H

A

R

L

I

E

Sinemamanın sessiz cıglığı

LONDRA'NIN FAKİR
SEMTLERİNDEN BİRİNDE
DOĞDU. BABASI ALKOLİK,
ANNESİ ŞİZOFRENDİ.
SOKAKLARDA YATTI,
YETİMHA NEDE BÜYÜDÜ. ZOR
BİR ÇOCUKLUK GEÇİRDİ.
HAYATIN TÜM YÜZLERİYLE
KÜÇÜK YAŞTA TANIŞTI.
SAHNEDE ALKIŞLANIYOR,
SOKAKTA DAYAK YİYORDU.
ACININ O SOĞUK METALİK
TADIYLA, MUTLULUĞUN
BOL ŞEKERLİ NEŞESİNİ,
FİLMLERİNDE BAŞARIYLA
HARMANLADI. HER ANINDA
DÜZENİ, FAKİRLİĞİ,
SÖMÜRÜYÜ, ADALETSİZLİĞİ
KIYASIYA ELEŞTİRDİ.
"MODERN PALYAÇO" CHARLIE
CHAPLIN'Dİ O. ACILARINI
SESSİZCE HAYKIRARAK
MİLYONLARA ŞAPKA
ÇIKARTTIRAN DÂHİ...

YAZI: ŞENGÜL DURUCU

6

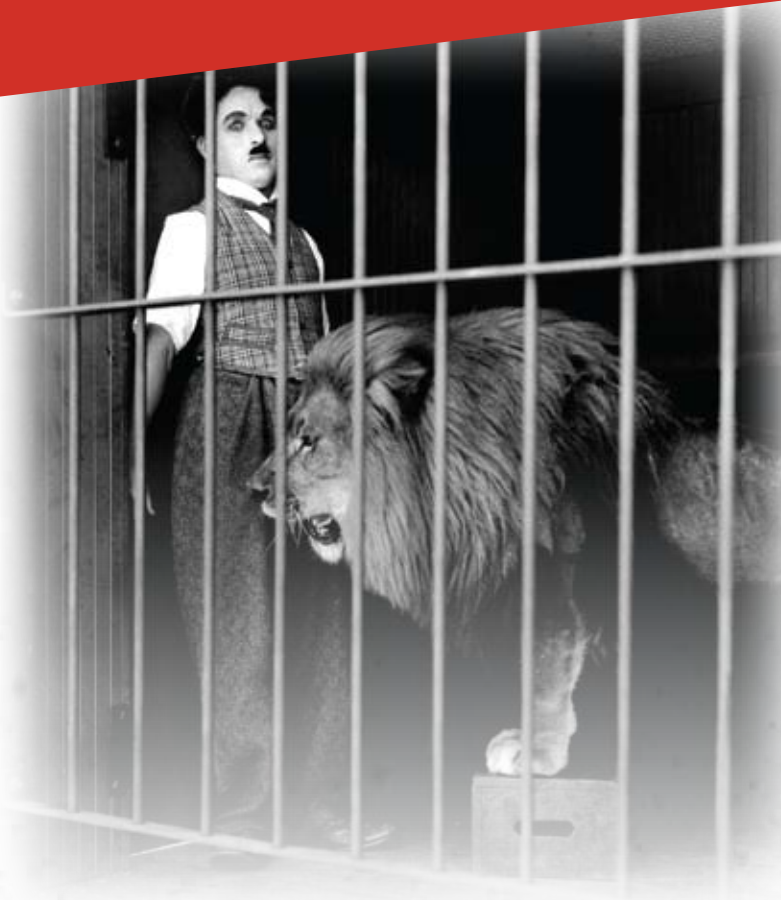
Aralık 1942'de yani Nazilerin müttefik Japonya'nın savaş uçaklarının, Pearl Harbor'ı yerle bir ettiği baskının birinci yıldönümünde Amerika'nın Sesi Radyosu, hümanist ve barışçıl söylemleriyle tüm dünyanın gönlünü kazanmış bir adamı konuk etmişti. Türkiye'ye yeni yayın yapmaya başlamış olan radyonun konuğu, Türk halkına hitaben bir konuşma yapacaktı. Program, hem Amerikan hem de Türk basınında günler öncesinden duyurulmuş, yayın zamanı

gelince on binlerce insan -özellikle de Türkler- radyonun başına kilitlenmişti. Spiker, "Dostlarınıza ve sizi sevenlere ne diyeceksiniz" diye sordu. Konuk gayet sıcak bir ses tonuyla "İlk fırsatta onları ziyaret etmek istiyorum" dedi ve devam etti: "Onlara bir hikaye anlatmak istiyorum. Bütün ömrümde işittiğim hikayelerin en güzeli ve en hoşu. Bir gün Nasrettin Hoca evinde oturup kahvesini içerken komşusu gelir. Odun kesmek için ormana gideceğini söyleyip eşeğini birkaç saatliğine ödünç vermesini ister. Hoca, 'Eşğim yok, çocuk onunla pazara gitti' derken ahırdaki eşek anırmaya başlar. Komşu, 'Be Hoca, sen sakalından utanmıyor musun? Ne diye yalan söyledin, işte eşek ahırdaki!' deyince Hoca, 'Bana mı inanacaksın yoksa eşeğe mi?' karşılığını verir. Evet sevgili dinleyiciler. Bugün bütün dünyayı aynı soru meşgul etmektedir: Biz bugün insana mı inanacağız, yoksa eşeğe mi?..."

Radyo yöneticileri ve dinleyiciler sus pus olmuştur. Çünkü Charlie Spencer Chaplin yani bildiğimiz, yarattığı o ünlü karakterin adıyla Şarlo, dönemin en güçlü, en acımasız adamına -Hitler'e-, savaşın tüm hunharlığı ve yıkıcılığıyla devam ettiği bir dönemde resmen "eşek" demişti.

KOMÜNİST OLMA HAKKI

Sanatçı olmanın verdiği muhalif duruşu, her fırsatta açıkça ortaya koyan Chaplin, bu konuşmasıyla faşist diktatörün kara listesindeki yerini sağlamlaştırmıştı. Korkmadığını, bildiği, inandığı şeyleri söylemekten vazgeçmeyeceğini 1940'ta çektiği, kendisiyle aynı yaşta olan -ikisi de 1889 doğumluydu- Führer'i trajikomik ve oldukça sert bir dille

eleştirdiği "Büyük Diktatör (The Great Dictator, 1940)" filmiyle iki yıl önce belli etmişti zaten. Hitler, Chaplin'e o kadar kızmıştı ki, ünlü komedyeni Yahudi ilan etmiş ve adını, şahsi defterindeki "hemen infaz edilecekler listesi"ne eklemişti. Şarlo'nun "Büyük Diktatör"ü çektiği yıllarda Amerika, Almanya ile görünürde sulh içindeydi. Amerikan yönetimi, Hitler'in katliamlarına ses çıkarmıyor, savaşa yalnızca, iki tarafa da silah satarak dahil oluyordu. 1929 yılında "Büyük Buhran" yaşamış Amerikan ekonomisi, silah ve cephane satarak II. Dünya Savaşı'ndan; İngiltere'ye olan tüm borçlarını kapatmış ve hatta neredeyse tüm Avrupa'yı

Hitler, Chaplin'e o kadar kızmıştı ki, ünlü komedyeni Yahudi ilan etmiş ve adını, şahsi defterindeki "hemen infaz edilecekler listesi"ne eklemişti.

kendisine borçlandırmış olarak çıktı. İşte bu dönemde, yani Amerika "big brother" olma yolunda hızlı adımlarla ilerlerken, Wisconsin Eyaleti Senatörü Joseph McCarthy'nin deyimiyle "kendini bilmez" bir İngiliz -yani Şarlo-, çıkmış bir çuval inciri berbat ediyor, Führer'i eleştiriyordu. Çok geçmeden Amerika'da Chaplin'e karşı ciddi bir karalama kampanyası başlayacak; Şarlo, hükümet tarafından komünist olmakla yaftalanacak ve kendisini eleştirenlere şu zekice cevabı verecekti: "Ben Yahudi değilim, komünist de değilim; hümanistim. Ama komünist olmak en doğal hakkımdır. Ben bir sanatçıyım. Hayat beni ilgilendirir. Bolşevizm de hayatın yeni bir evresi. O halde ona karşı ilgisiz kalamam..." Usta komedyen, bu söylemler ve yaptığı filmlerle Hitler'in yanı sıra FBI (Federal Soruşturma Bürosu)'nın da kara listesine girmişti. 1925 yılında çektiği, 1942 yılında müziklerini ve kendi sesini ekleyerek yeniden izleyicinin beğenisine sunduğu; altın peşinde olan insanların nasıl da insanlıktan çıktığını, adeta canavarlaştığını betimleyen toplumsal eleştiri türündeki "Altına Hücum (The Gold Rush)" filmi ve kendisine lütfedilen (!) ABD vatandaşlığını reddetmesi, komünist olduğu söylemlerinin iyice artmasına; 1947 yapımı "Mösyö Verdoux" filmi ise senatör McCarthy yönetimindeki Amerikan Aleyhtarı Faaliyetler Komitesi'nin, hakkında soruşturma başlatmasına neden oldu. Ve Şarlo da, gericilikle uzlaşmayıp, bazıları uzak ülkelere sürülen pek çok sanatçı ve bilimadamı gibi -Einstein, Orson Welles, Bertolt Brecht ve Arthur Miller de bu isimler arasındaydı- anti-komünizm temelli "McCarthyizm" rüzgârından nasibini aldı.

BİR BARIŞ DELİSİ

Ama Chaplin, filmlerindeki o uslanmaz çocuk gibiydi; bir türlü rahat durmuyor, sınırdışı edilmek istenen komünist sanatçıların savunuculuğunu yapıyordu. 1952'de, yeni filmi "Sahne Işıkları (Limelight)"nın tanıtımı için doğduğu ülkeye, İngiltere'ye gitti. Bu, Şarlo'dan kurtulmak için iyi bir fırsattı. ABD'ye dönmek istediğinde dönüş vizesi verilmedi. Şarlo, ailesiyle birlikte İsviçre'deki Corsier-sur-Vevy'e yerleşti ancak Amerika'daki karalama kampanyası durmak bilmiyordu. FBI tarafından kayıp ilan edilmiş, Sovyetlere kaçabileceği tutanaklara geçirilmiş ve haber basına sızdırılmıştı. İzi bulunamadığı gerekçesiyle kırmızı bültenle, uluslararası çapta aranmaya başlandı ve devreye ABD Gizli Haber Alma Örgütü (CIA) girdi. CIA'nın topladığı "bilgiler" ve FBI'nın "komünizm propagandası yapıyor" iddiası, 1946 yılında 1900 sayfalık bir rapor halinde Nürnberg Uluslararası Savaş Suçluları Mahkemesi'ne gönderildi. Her şey şaka gibiydi. Hayatı boyunca barışı savunmuş ve "... Ben komünist değilim. Herhangi bir örgüte de üye olmadım. Ama bana illaki bir şey yakıştırmak isterseniz, 'o bir barış delisidir' diyebilirsiniz. Evet ben bir barış delisiyim. Çünkü bir gün gelecek, tüm sınırlar kalkacak, herkes istediği yere,

"Evet ben bir barış delisiyim. Çünkü bir gün gelecek, tüm sınırlar kalkacak, herkes istediği yere, istediği şekilde gidecek ve herkes, her ülkenin vatandaşı olacak..."

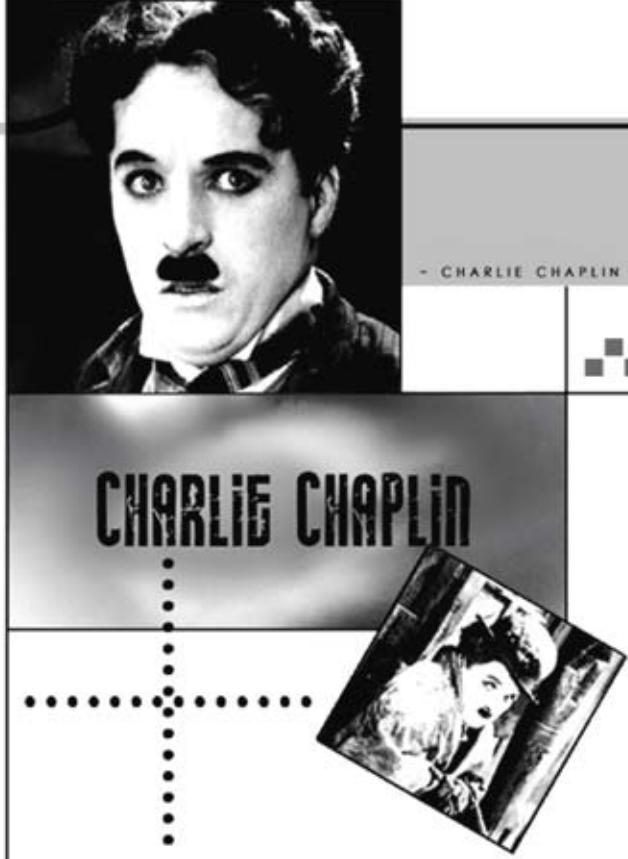
istediği şekilde gidecek ve herkes, her ülkenin vatandaşı olacak..." demiş bir adam, 20 yıl hapis cezasıyla yargılanıyordu. Neyse ki dünyanın en adaletli yargıcı olan zaman, kimin ne olduğunu çok geçmeden ortaya çıkardı. İddialar safsatadan ibaretti. Chaplin tüm bu olanlardan yalnızca 10 yıl sonra, 1954'te, Dünya Barış Konseyi'nden Uluslararası Barış Ödülü'nü aldı. Filmlerinin gösterilmesine, sürgünde olduğu 20 yıl boyunca izin vermeyen ABD ise 1972 yılında Chaplin'i davet ederek "dünya sinemasına yaptığı hesaplanamaz katkıdan dolayı", Oscar Onur Ödülü verdi. Sinemanın ustası, gözyaşlarını tutamadığı bu seremonide dakikalarca ayakta alkışlandı.

HAYATI FİLM...

Sokaklarda yatan, yetimhanede büyüyen fakir bir çocuktan, sayısız başarılı filme imza atmış usta bir yönetmen, oyuncu, senarist ve yazar olmasına uzanan bu uzun ve meşakkatli yolda, onu özel ve ölümsüz yapan yalnızca bu taviz vermeyen sanatçı duruşu değildi elbette. Sinema hayatı boyunca 88 filmde oyuncu, 75 filmde yönetmen, 61 filmde senarist, 55 filmde editör, 36 filmde yapımcı, 28 filmde bestekar, 1 filmde şarkıcı, 1 filmde şarkı sözü yazarı ve birinde de koreograf olarak görev aldı. Sinema alanında yönetmenlikten yapımcılığa, oturmadığı koltuk, yapmadığı iş kalmadı. Doğrusunu söylemek gerekirse Charlie Chaplin sinema yapmadı, sinemayı yaşadı.

Sahnelerle tanışmaya da yaşam itmişti aslında onu. Annesi ve babası müzikhol oyuncusuydu. Boşanmışlar ve küçük Şarlo, annesiyle bir başına zorlu bir hayat mücadelesi vermeye başlamıştı. Hayatta kalmak, açlıktan ölmek için bildikleri tek şeyi yapmak zorundalardı: Tiyatro.

"Büyük Diktatör", Chaplin'in en pahalı ve en çok ses getiren filmidir. Chaplin'in, II. Dünya Savaşı devam ederken çektiği bu filmin en unutulmaz sahnelerinden biri, baş kahraman Hynkel'in -yani Hitler'in hicvedildiği- karakterin- dünya şeklindeki balonla oynamasıdır. Hynkel balonu alır, kafasındaki ve poposunda sektirir. Sahne, sinema tarihinde ki en keskin siyasal eleştiri sahnesi olmanın yanı sıra dünyaya hâkim olmak isteyen emperyalist hırsın altında yatan zayıflığı da sergileyen evrensel bir bildiri niteliğindedir.

Chaplin yıllar sonra bir röportajında o günleri şöyle anlatacaktı: "Sonunda bir tiyatro kumpanyasına girmiştim. On dört yaşındaydım. Elimden geleni yapıyordum, çünkü ölüm kalım sorunuydu bu iş. Beni beğenmeyecek olurlarsa ikimizin de (annemle benim) yeniden aç kalacağımızı biliyordum. Beğenirlerse ikimiz de her gün bir tas çorba içebilecektik..." Chaplin'in sahneye ilk çıkışı ise oldukça trajiktir. 5 yaşındayken annesinin şarkıcılık yaptığı bir oyunda küçük bir rol alır. Kuliste sırasının gelmesini beklerken, sahnede şarkı söyleyen annesi Hannah'ın sesi birdenbire kısılır. Seyirciler de onu ısıkl çalarak yuhalamaya başlar. Hannah ağlayarak sahneyi terk eder. Şimdi onun sırasındır; küçük Chaplin'in. Çıkıp insanları güldürmeli, annesinin trajedisini unutturmalıdır. Ne olduğunu anlamadan kendini sahnede şarkı söyleyip dans ederken bulur. Türlü komiklikler, taklitler yapar, hoplar-zıplar. Seyirci, bozuk para atarak gösterir şovu beğendiğini. Tek kişilik gösteri

yaparak kazandığı ilk paradır bu. Başarmıştır. Ünlü olduğunda bu önemli günü, "O gece benim sahne yaşantımın başlangıcı, anneminkinin ise sonu oldu..." sözleriyle anlatacaktır. Annesi yaşadığı bu olaydan sonra travma geçirerek aklını yitirir. Görünmeyen insanlarla konuşmaya, olmayan seyircilere şarkı söylemeye başlar. Şizofrendir. Henüz 12 yaşındayken babası alkol komasına girerek ölen, 14 yaşında annesi akıl hastanesine yatırılan Şarlo, bir dönem itilip kakılarak sokaklarda yaşar, ardından da bol dayaklı yetimhane dönemi başlar. Çok uzun zaman geçmeden yaşadığı trajikomik olaylara, acılara ve mutluluklara vücut verecek; tıpkı kendisi gibi hayatın kenarına itilmiş, yok sayılmış, utangaç, aç ama mutlu, yufka yüreği sevgiyle dolu "Şarlo" karakterini yaratacaktır. Sessiz sinema "Şarlo" ile, ağlatırken güldürecek, tıpkı hayat gibi hüznle sevinci bir arada sunacaktır izleyiciye. İnsanlar bu "modern palyaço"yu çok sevecektir.

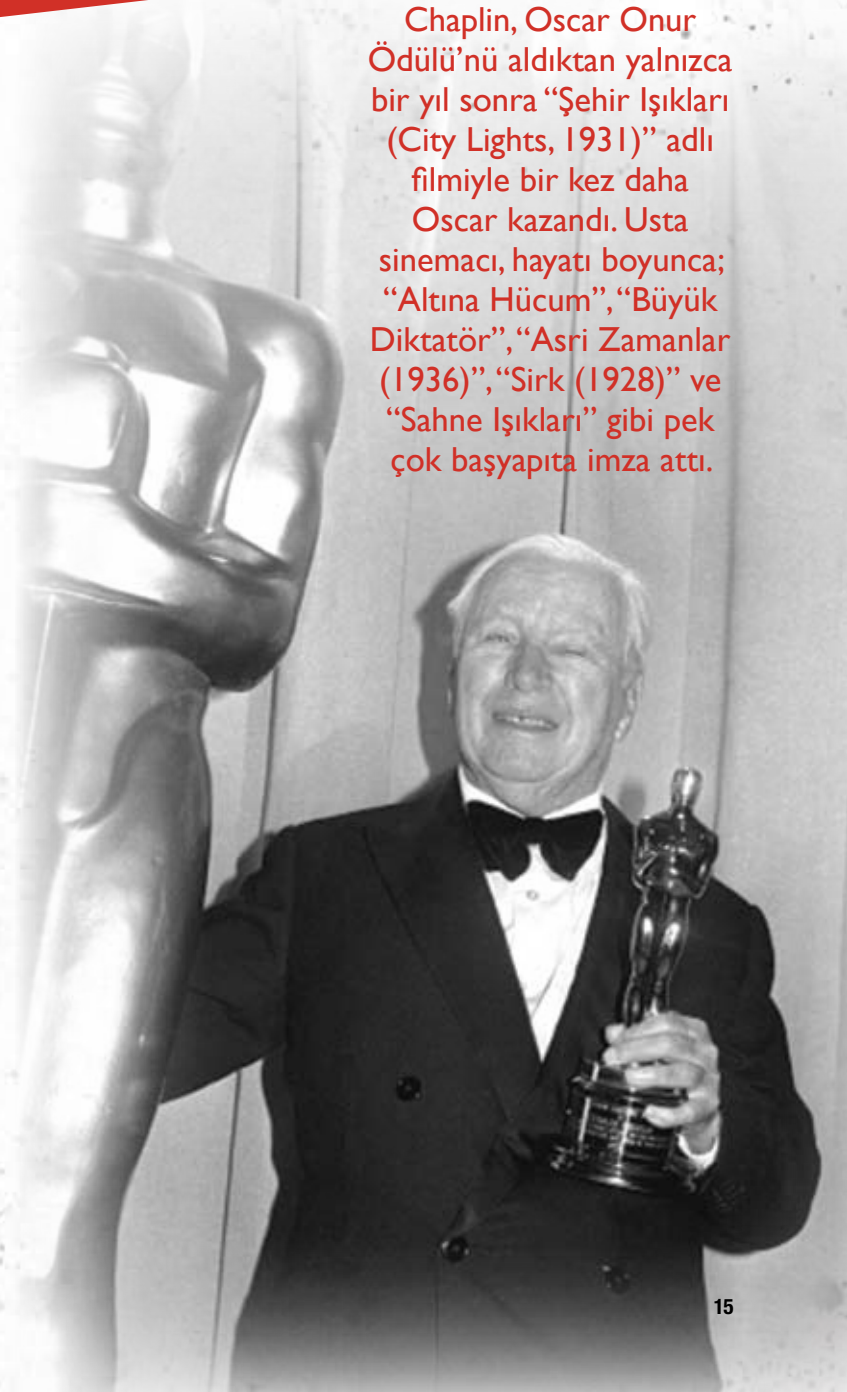
1925 yılında çektiği "Altına Hücum" filminin en can alıcı sahnesi Chaplin'in diğer altın arayıcılarıyla beraber kaybolduğu ve açlıktan, ayakkabısını afiyetle yediği sahnedir. Bu sahneyle adı, sinema tarihine büyük harflerle yazılan film, Chaplin'in sistemi ne denli keskin bir şekilde eleştirdiğinin en güzel örneklerindendir.

KÂH KOMEDYA KÂH TRAGEDYA

Küçük bir çocuğun neden bu acıları çektiği, sistemin neden böyle işlediği üzerine kafa yordu Chaplin. Sorular sordu ve cevabı buldu. 1914'teki ilk filmi "Making a Living" ve sonraki yıllarda yazıp-oynayıp-yönettiği onlarca filmle, "makineleşme-kapitalizm-savaş"ın oluşturduğu "şeytan üçgeni"nin insanoğluna nasıl da baskı, acı, sömürü ve kıyım getirdiğini anlatıp, eserleriyle yalnızca dönemdaşlarına değil, gelecek kuşaklara da çok değerli ipuçları, mesajlar verdi. Görsel algının ve dolayısıyla sinemanın insanlar üzerindeki etkisinin farkında olan Chaplin, elindeki bu önemli aracı başarıyla kullandı ve dünyanın daha güzel bir yere dönüşmesi amacıyla her zaman; muhalif olma, öğretme, hayata dair bir söz söyleme kaygısıyla hareket etti. İzleyen herkesin; melon şapkası, dar ceketi, bol pantolonu, büyük ayakkabısı, pul bıyığı ve ikide bir takılıp düştüğü bastonuyla Şarlo'yu sevmesinin bir sebebi vardı. "Hayat dar açıdan trajedi, geniş açıda komedidir" diyen Chaplin, iyi niyeti yüzünden sürekli komik duruma düşen saf bir karakterin; insanın, kendisinden gitgide uzaklaştırıldığı, insanı insan yapan değerlerin yozlaştırıldığı kapitalist sistem içinde nasıl yabancılaşma çektiğini gösterdi. Şarlo, insanları hem güldürüyor hem de unutilan, yitip giden değerleri; mim sanatının öğelerini ustaca kullanıp, sakarlığı duygusallıkla süsleyerek bir bir hatırlatıyordu. Chaplin, filmlerinde yalnızca komedi unsurlarını değil trajediyi de kullanıyor, hareketin en aza indirgendiği sahnelerde yalnızca mimiklerle dramatik bir hava oluşturabiliyordu. Mutlulukla hüznü, onlarla oynayacak kadar iyi tanıyordu çünkü. Hayatı, "gerçekte ağlarken, sahnede güldürmek zorunda olan" palyaço hikayesindeki gibiydi. Modern zamanların "modern palyaço"sı oldu Charlie Chaplin. Yaşamı ve yaptıklarıyla tüm dünyaya ilham, fikir ve cesaret verdi. Bolca kahkaha ve mutluluğu da unutmayalım tabii...

Chaplin, Oscar Onur Ödülü'nü aldıktan yalnızca bir yıl sonra "Şehir Işıkları (City Lights, 1931)" adlı filmiyle bir kez daha Oscar kazandı. Usta sinemacı, hayatı boyunca; "Altına Hücum", "Büyük Diktatör", "Asri Zamanlar (1936)", "Sirk (1928)" ve "Sahne Işıkları" gibi pek çok başyapıta imza attı.

*Ufara, baykuş,
fıl ve arıdan*
**SIRADIŞI VE
KEYİFLİ BİR SOHBET!**

YAZI: ŞENGÜL DURUCU

BİZ ÜSTÜN İRK (!) YANI İNSANOĞLU, DOĞAYA VE TÜM EVRENE HAKİMİZ DEĞİL Mİ? TOPRAĞI EKİP BİÇİYOR, HAYVANLARI EHLİLEŞTİRİYOR, KUMU CAMA, DENİZİ KARAYA, DAĞI OVAYA ÇEVİREBİLİYORUZ. YEDİ KAT YERE İNİP YEDİ KAT GÖĞE ÇIKTIK; ARŞI ARŞINLADIK. BİZİZ DEDİK, BİZİZ BU DÜNYANIN HAKİMLERİ. OYSA SESSİZLER VE SÖZSÜZLER DÜNYASI VARDI. BİTKİLER VE HAYVANLAR DÜNYASI... HÜKMEDEBİLECEĞİMİZ AMA HİÇBİR ZAMAN NÜFUZ EDEMEYECEĞİMİZ BİR DÜNYA. BİZ, BABİL KULESİ EFSANESİ'NİN TORUNU, DİLİ BOZULMUŞ İNSANLIK, 2,5 MİLYON YILDIR KONUŞABİLDİĞİMİZ HALDE AYNI KELİMELELERLE İLETİŞEMEYİZKEN; ONLAR FARKLI KİTALARDA YAŞASALAR, BİRBİRLERİNDEN HABERDAR OLMASALAR DAHİ MİLYONLARCA YILDIR RAHATÇA ANLAŞIYORLAR. PEKİ NE SÖYLÜYÖRLER BİRBİRLERİNE, NASIL SÖYLÜYÖRLER? GELİN, DOĞAYA KULAK VERELİM...

lağanüstü bir sistem; doğa... Görkemli dağların, derin vadilerin, dipsiz uçurumların, uçsuz bucaksız ovaların ve ormanların, usta bir ressamın fırçasından çıkmışçasına kusursuz bir ahenkle bütünleştiği yer... Önümüzde göz alabildiğine uzanan doğanın, haz ve huzur veren yeşili, her an yeni bir ölüm-kalım savaşına sahne oluyor aslında. Cangılın evsahipleri habitatlarını korumak ve hayatta kalmak için dövüşüyorlar. Uzaktan bakıldığında oldukça barışçıl ve sakin görünen orman, yakın planda tüyler ürpertici olaylara sahne oluyor. Derinliklerinden çığlıklar, inlemeler ve hırıltılar yükseliyor. Ölüm, yaşam demek; biliyorlar bunu. Irmakların, rüzgarların sesine karışan başka sesler de var elbette. Duyuyor musunuz? İşte bakın, şu taraftan geliyor. Bir baykuş bu. Ve yarasa. Gerçekten şaşırtıcı ve heyecan verici! Ne diyorlar acaba? Şşşt! Ses çıkarmayın; ürkmessinler... .

YARASA: Biz sessizliği ve karanlığı severiz; habitatımız bu. Gündüz saklanır, gece avlanırız. Gece bizim evimiz, ses velinimetimizdir. Ses olmasaydı açlıktan ölürdük. Çünkü biz yankılarla yönümüzü ve avımızı bulur, yankılarla konuşuruz. Büyük kulaklarımız sayesinde doğadaki en küçük sesleri daha doğrusu yankıları dahi rahatlıkla algılayabiliriz.

BAYKUŞ: Biz de gece yırtıcılarındanız, karanlıkta avlanırız. Pek çok ortak yönümüz var aslında. Tıpkı sizin gibi kuytu yerleri ve sessizliği severiz. Karanlıkta yaşarız ama iyi göremeyiz. Gözlerimizin özel yapısı sayesinde yalnızca doğadaki mor ışıklarla görürüz. Beynimiz ışığı kimyasal bir sinyale çevirir. Seçme ve ayrıştırmada o kadar başarılıyız ki uzaktaki nokta kadar bir ışığı dahi çevresindeki alanla birlikte, kilometrelerce öteden tüm teferruatıyla görebiliriz. Ayrıca kulaklarımız da sizinkiler gibi çok hassastır. Fakat şunu bilin ki hiçbir zaman akran veya arkadaş olamayız. Bir kere neredeyse aynı şeylerle besleniyoruz; böcek ve fare, tavşan vb. küçük hayvanlarla. Yani bu anlamda rakip sayılırız. Bir de biz ortalama 60-70 yıl yaşıyoruz, sizse yalnızca 15-20. Yanımızda, doğanın çömezi sayılırsınız. Mesela ben 55'ime girdim. Deden yaşıdayım yani.

YARASA: Peki siz nasıl duyuyor ve iletişim kuruyorsunuz bay “dede”?

BAYKUŞ: Avımızın yerini saptamak için 2 tip işitsel sinyal kullanıyoruz. İlkiyle geçici bir bilgi sağlıyor, diğeriyle sesin şiddetindeki değişimi algılıyoruz. Yüzümüz duymamızı kolaylaştıran kavisli ve sert tüylerle kaplı. Kulaklarımız o kadar büyük ki neredeyse başımızın yarısını kaplıyor. Başımız geniş, kulaklarımız birbirinden uzak ve büyük olduğundan biz sesleri önce geldiği taraftaki kulağımızla, ardından diğeriyle duyuyoruz. Ses bir kulaktan diğere gelene kadar

yönünü tayin etmiş oluyoruz. Geçen gün sağ tarafımda bir yusufluğun kanat çırpışını duydum. Ses, sağımdan soluma gelene kadar beynim aldığı sinyalleri çok hızlı bir şekilde bütünleştirerek yusufluğun tam yerini saptadı ve ben başımı 250 derece çevirip saniyenin yüzde biri kadar kısa bir sürede onu avladım. Yani biz de duyarak, 2 boyutlu bölgesel bir “ses haritası” çıkarabiliyoruz küçük bey. Ve sessizce uçan bir pervanenin bile kanat çırpışını veya daha insani bir tabirle, yere düşen bir iğnenin dahi sesini işitebiliyoruz.

FİL: Ne yani ses olmasaydı hiçbir şey algılayamayacak, hareket edemeyecek ve aç mı kalacaktınız?

YARASA: Evet tam olarak böyle. Ses, aslında havadaki titreşimlerdir. Havadaki moleküllerin titreşmesi ve bir şeylere çarpmasıyla oluşur. Titreşen moleküller çevresindeki moleküllere enerji aktarır, titreştirir. İşte biz bu titreşimleri algılıyoruz. İnsan kulağının duyamayacağı şiddette çok tiz çığlıklar atıyor, ses dalgaları yayıyoruz. Bu dalgalar, ortamdaki cisimlere çarpıp yansır ve tekrar bize ulaşır. Böylece, keskin gözlerle sahip olmasak bile kilometrelerce ötedeki bir fare veya kaplumbağanın, büyüklüğünden ağırlığına ve bulunduğu yere kadar her şeyini bilebiliriz. Hatta titreşimleri dinleyerek izini sürebiliriz. Karanlıkta her şeyi görür, böylece hiçbir şeye çarpmadan çok çok hızlı uçabiliriz. Yani ses sayesinde, içinde bulunduğumuz ortamın bir tür “harita”sını çıkarırız. Övünmek gibi olmasın insanoğlu radar teknolojisini de bizi inceleyerek icat etti. Ses çarpıp yankılanmasaydı yani dünya yüzeyi düz, bomboş bir arazi olsaydı, algılayamaz dolayısıyla da göremez, hareket edemez, avlanamaz ve açlıktan ölürdük. Neyse ki böyle değil.

ARI: Sanırım içinizde en eğlenceli şekilde iletişim kuran biziz.

YARASA: Nedenmiş o?

ARI: Biz dans ederek konuşuyoruz da ondan. Antenlerimizi titretip kanatlarımızı çırparak çıkardığımız seslerle iletişim, ayaklarımızla ve antenlerimizle duyuyoruz. Mesela çiçeklerden numune toplamak için araziye çıkan öncü işçi arı kovana döndüğünde, hepimizin içgüdüsel olarak bildiği bir şekilde kanat çırpır ve bir mesaj vereceğini duyurur. Hemen etrafında toplanırız. Öncü arı havada sekiz çizerek uçar ve numune aldığı çiçeklerin nerede olduğunu anlatır. Verdiği yol tarifini anlayana kadar izleriz onu. Anladığımızda ise ayaklarımızı yere vurur ve “Anladık, hadi gidelim” deriz. Ve öncü önde, biz bal arıları arkada çiçekleri buluruz.

FİL: Bütün olay kafada bitiyor demek ki. Hah hah ha! Şaka şaka. Sizin antenleriniz, bizim de başımızın alın bölgesinde

20 Hz'nin altında frekanslarda sesler çıkarmamızı sağlayan bir organ var. Böylece kendi aramızda, yalnızca türdeşlerimizin anlayabileceği şifreli sesler çıkarak konuşabiliyoruz. Çıkardığımız o boğuk sesler size homurdanma gibi geliyor. Oysa kalın tonlar tiz tonlardan çok daha uzun dalga boylarına sahipler ve bu nedenle çok daha uzağa ulaşabiliyorlar. Bu şekilde kilometrelerce uzaktaki arkadaşlarımızla dahi konuşabiliyoruz. Hele bir dişi çağırmayagörsün, çok uzaklardan bile pek çok erkek fil gelir ve sanki eliyle koymuşçasına dişiye bulur.

BAYKUŞ: İnsanlar çıkardığımız sesleri duyamadıkları için konuşmadığımızı sanıyor. Bizi neden duymıyorlar anlamıyorum?

FİL: Biz, insanların işitme aralığı (20 Hz-20000 Hz) dışında kalan, yüksek ve alçak frekanslardaki seslerle iletişiyoruz da ondan. Çıkardığımız ses dalgalarının frekans şiddeti “ultrasonik” (20 bin Hz'nin üzerinde) veya “infrasonik” (20 Hz'nin altında) ise insanlar bu sesleri duyamazlar. İletişmek için hep düşük frekansları kullanıyoruz çünkü bu sesler ormandaki dev ağaçlardan, kayalardan ve engebeli araziden çok az etkileniyor. Elbette kulaklarımız da çok iyi işitiyor. Örneğin çok düşük frekansta sesler oluşturan deprem, fırtına, volkanik patlama gibi doğa olaylarını gerçekleşmeden günler önce, ses titreşimlerinden hissediyoruz. Bilimadamları yarasalar gibi, bizim kullandığımız dili de epey inceledi. Çıkardığımız yüzlerce farklı sestten, bu zamana kadarki uğraşlarıyla yalnızca 30'unun ne anlama geldiğini çözebildiler. Eee kolay değil yüzyıllardır konuşulan gizli bir dili çözmek.

YARASA: Nedir bu “infrasonik” abi, pek anlayamadım ben?

FİL: Çok düşük ama çok güçlü frekansa sahip ses. Doğa olaylarında falan yeraltında oluşan uğuldama da bu türden. Bu sesleri karada yalnızca biz, denizde ise balinalar çıkarabiliyor. Menzili yaklaşık 10 km.

Düşük frekansla iletişim yöntemiyle, sürümüzün koordinasyonunu rahatlıkla sağlayabiliyor, arazide hiç korkmadan dağılabiliyoruz. Yiyecek ve su bulma şansımız da artmış oluyor böylelikle. Bir grup su bulduğunda, diğer gruplara da haber veriyor. Ve iletişim alanı içinde olan tüm filler toplu halde aynı tarafa yöneliyorlar.

ARI: Ne güzel. Bizim kovanımızın yerini 1 metre bile değiştirdeniz bulamaz, kayboluruz. Bizdeki yön algısı fazla gelişmemiş sanırım.

BAYKUŞ: Filin iletişim için arı gibi dans ettiğini düşünebiliyor musunuz? Zelzele olur valla. Zaten bazen öyle acayip sesler çıkarıyorlar, öyle çılgıllar atıyorlar ki, aman yarabbi!

FİL: Onlar bizim kızdığımız zaman çıkardığımız sesler, göz korkutmak için. Esas, bir tehlikeyle karşılaştığımızda gör sen zelzeleyi! O an hepimiz ayaklarımızı sertçe yere vurur ve titreşimler sayesinde 30 km alan içindeki fil sürülerinden yardım isteriz. Eğer uzaktaki dostlarımızı uyarmak istiyorsak sessizce olduğumuz yerde durur ve çıkardığımız düşük frekanslı sesin sağlıklı bir şekilde çok uzaklara gitmesine yardımcı oluruz.

YARASA: Bizim iletişimimiz insanlarınkine benziyor. Arkadaşlarımıza, kendi familyamızdan yarasalara daha ince, daha sıcak titreşimler gönderiyor, tanımadıklarımızla daha farklı konuşuyoruz. Çıkardığımız sesler gibi salgıladığımız hormonlar da bulunduğumuz sosyal ortama göre değişiyor. Mesela çevremde kur yaptığım bir dişi varsa daha sert sesler çıkarıyorum ki diğer erkek yarasalar ortamdaki uzaklaşsın, dişinin benim olduğunu anlasınlar. Kendimi beğendirmek için de tiz bir sesle aşk şarkıları söylüyorum. Yani anlayacağınız biz de dinamik bir toplumun üyesiyiz ve gayet sosyal bir yaşamımız var.

BAYKUŞ: Sosyal bir canlısınız ama yalnızca kendi

içinizde. Diğer canlılara karşı asosyalsiniz. Hep kuytularda, hep gecelerdesiniz. Gerçi ben de öyleyim. Biz, hayvanlar aleminin geceleriyez sanırım.

YARASA: Evet doğru. Bu içgüdüsel bir durum. Sessiz ve karanlık yerleri severiz. Ana rahmi gibi korunaklı olmalı. Binlerce yarasa bir arada yaşarız, topluluk halinde. Bu nedenle sosyal yaratıklarız diyorum ya. Binlerce yarasa; üst üste, koyun koyuna ve baş aşağı yaşıyoruz. Av olmamak, hayatta kalmak için yüksek yerlerde asılı durmak zorundayız. Bazen yavrulardan bazıları tutunamayıp düşüyor ve mağara zeminindeki böcek, yılan vb. hayvanların akşam yemeği oluyor. Baş aşağı yüksek bir yere tutunmak, bizim için hayata tutunmak gibi...

ARI: Biz de kovanlarımızı hep yüksek yerlere kurarız. Tehlikeli bir durumla karşı karşıya olduğumuzu muhafız arıların vızıldayışının yükselmesinden anlarız. Tehlike anında herkes aynı anda saniyede 500 kez kanat çırparak yüksek sesle vızıldar. Bu ses düşmanı korkutmak ve saldıracağımız uyarısını vermek içindir. Bir kovana çok yaklaştığınızda sesin yükseldiğini rahatlıkla fark edersiniz. “Tehlike geçti” sinyalini duyana kadar hiç durmayız.

BAYKUŞ: Acil durumlar haricinde pek konuşmayız biz. Gerekli olduğu zamanlarda da yerimizin belli

olmaması için kısa ve keskin sesler çıkarır; “Dikkat et” deriz yalnızca. Eğer iletişim kuracağımız arkadaş çok uzaktaysa, insanların ve belki sizlerin dahi duyamayacağı kadar düşük frekansta sesler çıkararak konuşuruz. Gerçi türdeşlerimizle öyle sizin kadar sıkı fıkı değildir. Genellikle yalnız takılırız. Pek sosyal olduğumuz söylenemez yani. Uçurumlarda, ağaç kovuklarında, harabelerde, karanlık kuytularda, kısacası hiçkimsenin göremeyeceği ve ulaşamayacağı yerlerde yaşarız. Aile bağlarımız pek güçlü değildir. Mesela çocuklarımız daha bebekken yuvanın içinde birbirini galayarak paramparça edip öldürmeye veya yüzlerce metre yükseklikteki yuvadan aşağı atmaya çalışır.

ARI: Bizde de ana kraliçe çok zalimdir. İktidarı elinden kaptırmamak için kız kardeşine bile acımaz. Kraliçemiz yavruladığında yüksek bir frekansta cıvıldar yani öter. Bunu duyan kız kardeşleri bu sese içgüdüsel bir şekilde cevap verir. Bu aslında bir çeşit intihardır. Çünkü kovanda yalnızca bir dişi olabilir, o da ana kraliçe. Kız kardeşlerinin sesini duyan kraliçe, sesi takip ederek onları kovanın içinde bulur. Sonra ne mi olur? Ya onları öldürene kadar sokar ya da dişleriyle kafalarını koparır.

YARASA: Yahu bir de bize acımasız derler. Vay canına olaya bak!

ARI: Eee ne yapalım adı üstünde, “vahşi doğa”da yaşıyoruz. Siz de acımasızsınız, yalan mı? Hayvanların kanını emiyorsunuz.

YARASA: Hepimiz değil. Genelde böcek, kemirgen ve küçük hayvanlarla besleniriz. Meyve ve çiçek özleriyle beslenen türlerimiz de vardır. Yalnızca vampir yarasalar kan emmek zorunda; arka arkaya iki gece kan içmediklerinde ölüyorlar çünkü. Her gece vücut ağırlıklarının en az yarısı kadar kan içmelidir. Tabii bu özel menü (!) her zaman bulunmuyor. Mesela yeni doğum yapmış anne yarasa, bebeğini hem emzirir hem de besin takviyesi olması için ağzına kusarak kan verir. Onun yetersiz kaldığı durumlarda devreye diğer yarasalar girer. Yavruyu onlar besler. Hatta bazen, o gün yeterli kan ememediği için ölmek üzere olan yarasalara, arkadaşlarımız ağızdan kan verip hayatını kurtarır. Bizdeki toplumsal dayanışma, insanlarda dahi göremeyeceğiniz kadar ileri seviyede.

FİL: Bizde de aile kavramı çok önemlidir üstadım. Mesela yavrulardan biri uyuduğunda, geniş bir alana dağılmış olan sürünün tüm üyeleri durup onun uyanmasını bekler, gözcülük yaparak onu vahşi hayvanlara karşı korurlar. Genelde sürü halinde dolaşırız. Ailemizi dişi fil yönetir. Herkes dişi file çok bağlıdır. Sürülerin kendi içinde çok ciddi bir disiplini ve hiyerarşisi vardır. Dayanışma içinde yaşarız. Yalnızca dişiler için

kavga ederiz. Onlara kur yapmak için farklı sesler çıkarır, en güçlü olduğumuzu ispatlamak için de rakiplerimizle didişiriz. Tanımadığımız fillerle fazla muhatap olmayız. Yani eğer sesine aşına değilsek duyar ama umursamayız. Hatta sürüye hiç tanımadığımız bir filin yaklaştığını hissederek savaş çığlıkları atmaya başlar, onu kaçırmaya çalışırız. Ses hafızamız çok kuvvetlidir. Yıllardır konuşmadığımız bir dostumuzun dahi sesini hemencecik tanırız.

ARI: Bizim kovanda da her şey sosyal bir düzen ve disiplin içinde işler. Kolonimizdeki bütün arılar içgüdüsel olarak bu düzeni bilir ve hayatını bu kurallara uygun olarak devam ettirir. Kovanda her arının görevi kesinlikle bellidir. Kimse görevini aksatmaz. Kovanı kraliçe arı yönetir. Bizim yani erkeklerin görevi yalnızca ve yalnızca kraliçe arıyı dölemektir. Öncü, işçi ve muhafız arılarımız vardır. Kovanımıza kesinlikle yabancı arı giremez, girse kokusunu hemen alır ve önce muhafızlarımız ardından da biz saldırıya geçeriz. Bir canlıyı soktuğumuzda sonumuz ölümdür fakat kraliçemizi ve kovanımızı korumak için ölmekten çekinmeyiz. Öleceğimizi anladığımızda da gururlu bir asker gibi kovandan olabildiğince uzaklaşır, ölümünü kimseye göstermeyiz.

BAYKUŞ: Bir ses duydum, birileri geliyor. Yaklaşık 500 metre uzağımdalar. Hadi arkadaşlar, kimseye görünmeden dağılalım. Görüşmek üzere...

SEVİNÇLERİMİZ,TRAJEDİLERİMİZ: 20. YÜZYILIN ÖLÜ MSÜZ KARELERİ-2

YAZI: ŞENGÜL DURUCU

“GIVE PEACE A CHANCE”

1966 yılı kasımında, Londra'nın ünlü sanat galerisi Indica'da, Fluxus Hareketi'nin (dönemin avangart sanat akımı) etkin bir üyesi olan Yoko Ono'nun çivi, çekiç gibi malzemeler kullanarak hazırladığı deneysel sanat yapıtının önünde tanıştılar. Çalışma John Lennon'ın oldukça ilgisini çekmiş, yaratıcısı Yoko'yla sohbet etmeye başlamıştı. Yoko ona; tahtanın toplum, sıkı sıkıya yerleştirilmiş çivilerin tabular ve kurallar, çekicinin ise her tür ayrımcılığı ve tabuyu zihinlerimizden söküp atmaya çalışan sanatçı olduğundan bahsetti. Kendisinin o ünlü deyişiyle “İsa'dan bile daha popüler” olan The Beatles grubunun beyni, yirmi altı yaşındaki Lennon büyülenmiş gibiydi. Bu simsiyah saçlı, çekik gözlü, düşünceleri büyük ama kendisi küçücük Japon kadın, karşısına geçmiş hayatında duyduğu en zekice, en mantıklı cümleleri kuruyordu. Yaptığı sansasyonel çalışmalarla New York sanat çevrelerinin aranan isimlerinden olan 33 yaşındaki sanatçı Yoko Ono, tıpkı yerleştirmesindeki gibi Lennon'ı da bulunduğu noktaya çivilemişti adeta. “Onunla tanıştığım an, her şeyi bırakmam gerekti” cümlesiyle anlatacağı ileriki yıllarda, o anı John Lennon. Yoko Ono, Tokyolu zengin, aristokrat bir ailenin sıradışı kızıydı. II. Dünya Savaşı sırasında ailesiyle New York'a gelmiş, alanında isim yapmış akademisyenlerden felsefe ve müzik eğitimi almış ve yarattığı aykırı sanat eserleriyle, bu büyük şehrin sanat camiasına hızlı bir giriş yapmıştı.

Aşkılarını üç yıl sonra, 20 Mart 1969 yılında nikah masasına taşıdılar. Lennon, aynı yıl Beatles'dan resmi değil belki ama fiili olarak ayrıldı. Ono'yla, “The Plastic Ono Band” adlı bir grup kurdular ve kısa bir süre sonra da “Unfinished Music, No.2:

Life With the Lions” ve “The Wedding Album”ü yayınladılar. Beatles hayranları grubun dağılmasından Ono'yu sorumlu tuttu, hatta ona “Japon cadısı” lakabını taktı ama John bu eleştirilerin ve karalamaların hiçbirinden etkilenmedi. Çekik gözlü deniz çocuğuyla -“Yoko”nun Japoncadaki anlamı buydu- yeni sulara açılıyor, politik yanı ön plana çıkıyor, müzisyenliği kadar eylemciliğiyle de adından söz ettiriyordu. Vietnam Savaşı, tüm dünyanın gözü önünde olanca acımasızlığı ve şiddetiyle sürerken Yoko ve Lennon dünya tarihinde görülmemiş bir eyleme imza attı. Amsterdam'daki Hilton Otelinde bir oda tutup havariler gibi beyaz fişan giydiler. Odanın, neredeyse tüm şehri gören penceresinin önüne yataklarını çekip başuçlarına, üzerinde “bed peace (yatak barışı)” ve “hair peace (saç barışı)” yazan afişler astılar ve gazetecileri aradılar. Basın mensupları “Dünya barışına katkıda bulunmak için balayımızı bir hafta boyunca tüm dünyanın gözü önünde, yatakta geçireceğiz” diyen dünyaca ünlü çiftin çağrısıyla otel odasında toplandı. Sanatı, aşkı, cinselliği ve elbette başkaldırıyı bir araya getiren eylemleri, dünyanın, özellikle de Amerika'nın gündemine bomba gibi düştü. Bir hafta boyunca yataklarının etrafında bir gazeteci ordusuyla kah gitar çalıp savaş karşıtı şarkılar söylediler, kah şakaşkıtlar, kah karikatür-resim yaptılar. İkili bu eylemini kısa bir süre sonra Montreal'de, yine bir otel odasında tekrarladı ve ünlü “Give peace a chance” şarkısını da burada, basın mensuplarının gözü önünde yazıp besteledi ve kaydetti. “Bed-in” protestosu işe yaradı. 68 gençliği mottoyu benimsemiş, dünya sokaklarında “Give peace a chance” diye haykırıyordu; “Barışa bir şans ver!”

“SUÇU MAME’İN ÜSTÜNE ATIN!”

Hızlı adımlarla sahneye çıkıp omzundaki pelerini yere savurduğunda, salonu tıklım tıklım doldurmuş yüzlerce kişi nefesini tuttu. Üstündeki gözlere aldırma, şuh bir edayla; şarkıda, 1906’daki San Francisco depremine sebep olduğu söylenen “hootchie-coo” dansını yapmaya başladı. Üzerinden düştü düşecek gibi duran straplez siyah saten elbisesi, ölçülü ama bir o kadar da seksi yırtmacı, dirseklerine kadar uzanan eldivenleri ve bukile bukile sarı saçlarıyla bir tanrıça gibi görünüyor Gilda. “Put the blame on Mame boy (Suçu Mame’in üstüne atın)” derken kalçalarını ve omuzlarını öyle bir sallayışı ve birden öne eğilip başını geriye öyle bir atışı var ki... Bırakın erkekleri, onu izlerken etkilenmeyecek bir tek kadın dahi yok. Müzik, dans ve spotların altındaki o muhteşem silüet. İzleyiciler bu atmosferin büyüleyici etkisi altında. Herkes gözünü kırpmadan büyülenmişçesine onu izliyor. O ise bu durumdan büyük bir haz alarak şarkısına ve dansına devam ediyor. Şarkının nakaratı olan “Put the blame on Mame boy” cümlesini söylerken eldiveninin tekini yavaşça çıkarıyor; bir kırbaç gibi sallaya sallaya, yere vura vura dansına devam ediyor. Ve en sonunda, onunla bir an olsun başbaşa kalabilmek için canını verebilecek beylere doğru fırlatıyor. Eldiveni fırlattığı yerde arbede oluyor. Centilmenlik yarışındaki o seçkin beyler, küçücük bir eldiven için birbirinin üstüne çıkıyor, itişip kakışıyorlar. Rita (Hayworth) daha doğrusu, 1946 yapımı filme adını veren karakterin ismiyle Gilda, kukla gibi oynatıyor salondaki erkekleri. Güzelliğinden emin, gücünden memnun. Şarkı bitiyor ama ilaheyle küçük köleler arasındaki seremoni sürüyor. Gilda diğer eldivenini ve ardından da kolyesini çıkarıp seyircilere fırlatıyor. Islıklar, alkışlar ve kendinden geçmiş hayranların çığlıkları eşliğinde resmen striptiz yapıyor. Bir şeyler söylemek istiyor ama alkışlardan sesi duyulmuyor. Ellerini yeter bu kadar dercesine sallamasıyla koca salon sessizliğe bürünüyor. Ve o iç gıcıklayıcı repliği söylüyor: “Fermuar işlerini beceremem. Ama biri yardım ederse...” Salondaki erkekler çocuklar gibi “ben, ben” diye bağışıyorlar. Gilda, daha ileri gitmemesi için gece kulübünün sahibi tarafından sahneden zorla indirilirken seyirciler onun güzelliğinden, o ise kocasıyla arasındaki sorunlar nedeniyle yuvarladığı viskilerden sarhoştu... Sahne dünyası böyleydi işte. Daha az önce bir salon dolusu insanı eğlendiren bu güzel kadın, kulise adımını atar atmaz ağlamaya başladı.

KENNEDY SUİKASTI

22 Kasım 1963. Güneşli bir sonbahar günü. Dallas halkı ellerinde Amerika bayraklarıyla 7’den 70’e sokaklara çıkmış, ABD tarihinin belki de en barış yanlısı ve hümanist başkanının, John Fitzgerald Kennedy’nin (JFK) kendilerini selamlayacağı anı bekliyor. Başkan Kennedy, güzel eşi Jacqueline ve Dallas Valisi John Connally ile eşi taşıyan üstü açık Lincoln marka otomobil, uzun bir konvoyun ortasında Houston Caddesi’nin Elm Bulvarı’yla kesiştiği yere; CIA (Merkezi İstahbarat Teşkilatı), FBI (Federal Soruşturma Bürosu) ve Deniz Kuvvetleri’nin haberalma binalarının bulunduğu caddeye geldiğinde, halktan alkışlar, ısıklar ve sloganlar yükseliyor. Amerikalılar, ılımlı bir politika izleyen bu barışçıl ve güzel gülümlü adamı gerçekten seviyorlar. Keza güzeller güzeli “first lady”yi de. Herkes elinde fotoğraf makinesi veya kamera, oradaki tüm gazeteci ve televizyoncular gibi bu önemli anı kaydetme derdinde. Başkan’ı taşıyan makam aracı, Teksas Okul Kitapları Deposu’nun önünden ağır ağır geçiyor. Saatler 12.30. Kennedy elini birden ensesine ve ardından boğazına götürüyor. Yanında oturan eşi haricinde kimsenin farketmediği bu hareket, vurulduğunun işareti aslında. İnsanlar, hatta aracın şoförü bile Başkan’ın yaralandığının farkında değil. Bu çok normal çünkü korumalar dahil kimse silah sesi duymadı. Kennedy kravatını gevşetmeye çalışıyor. Jacqueline korku dolu gözlerle bir yandan ona yardım ediyor, bir yandan da arka araçta bulunan korumalara bağırarak bir şeyler söylemeye çalışıyor. Suikast sırasında kullanıldığı iddia edilen, İkinci Dünya Savaşı’ndan kalma Mannlicher-Carcano marka İtalyan yapımı silahtan çıkan

kurşun, Kennedy’in ensesinden girip 45°’lik bir açıyla kravat düğümünden yani boğazından çıkmış. İlk kurşunun atıldığı dakikayla şoförün olanları anlayıp şaşkınlığını üzerinden atması ve gaza yüklenmesi arasında geçen 5,6 saniye, kısa ama o an için oldukça ölümcül bir zaman dilimi. İkinci kurşun ön taraftan geliyor ve ne olduğuna bakmak için arkasına dönmüş olan Vali Connally’i sırtından ağır yaralıyor. Ancak üçüncü kurşun hedefini şaşırmıyor. ABD’nin 35. Başkanı Kennedy’nin başı önce arkaya sonra sola, karısının omzuna düşüyor. Makam aracının şoförü olanları anlayıp hızlandığında, son atışla alının sağ üstünden vurulan Kennedy için artık yapılabilecek pek bir şey yok. Aslında ölmesi için, boğazını parçalayan ilk atış yeterli. Üçüncü atış, suikastı yapanların işlerini sağlama alma isteği. Korumalar nafile bir çabayla ateş edilen noktayı anlamaya çalışıp, şaşkın şaşkın ve çaresizce çevredeki binalara bakıyorlar. Amerikalılar, ne olup bittiğini ancak Jacqueline, Kennedy’nin başına tampon yapmak için korumanın uzattığı mendili almak için, hareket halindeki arabanın üstüne çıktığında anlayabiliyor. Kennedy en yakındaki hastaneye, Parkland Memorial’a götürülürken hayatını kaybediyor. Başkan Yardımcısı Johnson aynı gün yemin ederek başkanlığı üstleniyor. Yine aynı gün, 24 yaşındaki eski donanma eri Dallaslı Lee Harvey Oswald cinayetin sorumlusu olarak yakalanıyor. Fakat iki gün sonra yani mahkeme günü, CIA için çalıştığı iddia edilen gece kulübü sahibi Jack Ruby tarafından Dallas Polis Müdürlüğü önünde öldürülüyor. Kennedy Suikastı’nı kimlerin düzenlediğiyle ilgili tartışmalar ise sürmekte...

6 AĞUSTOS 1945: KIRMIZI PAZARTESİ

O günü yaşayıp da sağ kalabilen şanslı insanların hepsi, önce gözleri kör edecek kadar beyaz bir ışık gördüklerini söylediler. Işığın ardından çapı 300 m olan bir ateş topu geliyordu. Bomba patladığında sokakta olanlar bir anda toz haline gelip savruldu. Kapalı mekanlarda olanlarsa kömüre dönüştü. Bu sihir gibiydi. Sokaklardaki, caddelerdeki, meydanlardaki insanlar bir anda “puf” diye yok olmuştu. İnsanların toza dönüşmesi kulağa garip geliyordu ama gerçek buydu. Patlamayla oluşan ateş topunun merkezindeki 4.000 °C’lik ısı, ilk anda yaklaşık 70 bin kişiyi toz etti. Dalga dalga yayılıp ilerliyor, kilometrelerce uzaklıktaki insanlar dahi kavurucu (!) bir sıcaklık hissediyorlardı. Tenleri yanıyor, daha doğrusu eriyordu. Patlama yalnızca her şeyi yutup yok eden büyük bir ateş topu oluşturmakla kalmamış, çok güçlü kızılötesi radyasyon ve gama ışınının ortaya çıkmasına da sebep olmuştu. Bu, duvarları aşan ve insan vücudundaki hücrelere nüfuz eden bir saldırıydı. Saklanmak imkansızdı, kaçış yoktu! İnsanoğlu üzerinde ilk kez kullanılan atom bombası, Japonların en önemli karargahının bulunduğu “ordu şehri” Hiroşima’nın %60’ını haritadan silmiş, kentin üzerinde genişliği 13 km², yüksekliği 20 bin m olan, mantar şeklinde dev bir radyasyon bulutu oluşturmuştu. O bulutu uzaktan da olsa görenlerin hemen hepsi ya o dakikalarda ya da bir süre sonra öldü -Sonraki günlerde ölenler ve yüksek radyasyona maruz kalarak yıllar sonra

hayatını kaybedenlerle birlikte ölü sayısı 140 bini bulacaktı-. Tüm bunlar yalnızca birkaç saniye içinde olmuştu yani tam anlamıyla göz açıp kapayıncaya dek. Patlamanın hemen ardından oluşan ve ses hızıyla ilerleyen güçlü çok dalgaları; binaları, köprüleri, asfaltı kısacası her şeyi un ufak ederek birer şarapnel parçasına dönüştürdü. Bu, bombanın, ateş ve radyasyondan sonraki üçüncü ölümcül etkisiydi. Parçalar, patlamanın şiddetinin yarattığı basınçla çevreye bir mermi hızıyla saçılıp 6 km uzaklıktaki insanların dahi ölümüne neden oldu. Siyah dalga, ateş topunun merkezinden dışa doğru kuşak kuşak, şehri adeta yerinden sökerek ilerliyor, her şeyi havaya savurarak içine katıyordu. Pasifik’te yer alan Tinian Adası’ndaki ABD Hava Üssü’nde konuşlanmış ve bombayı atmakla görevlendirilmiş 509. birliğin komutanı Albay Paul Tibbets, yıllar sonra kaleme aldığı anılarında, patlamayla ilgili olarak “Yerkürenin çatlamasından korkmuştuk” ifadesini kullanacaktı.

6 Ağustos 1945 Pazartesi günü yani Japonların Pearl Harbor baskınından 4 yıl sonra, adını Albay Tibbets’in annesi Enola Gay Tibbets’ten alan B-29 tipi bombardıman uçağı “Enola Gay”, 5 tonluk uranyum-235 tipi atom bombası “Little Boy (küçük çocuk)”u Hiroşima semalarına bıraktı. Bombanın yerle buluşması 43 saniye sürdü. Hiroşima’da tüm saatler 08.15’te durdu...

“ELİ TÜFEKLİ İSA”

Ernesto Che Guevara, halkın verdiği adıyla “el Che (dost, kardeş)”, ABD’nin Küba’ya karşı devrimden sonraki ilk silahlı saldırısı, La Coubre patlaması olduğu sırada, başkanlığını yaptığı Küba Merkez Bankası’na gidiyordu. Olayı duyar duymaz yolunu değiştirerek patlamanın gerçekleştiği Havana Limanı’na geldi. Tıp eğitimi almıştı, doktordu. Küba’nın devrim önderiydi evet ama, o anda orada, yaralı insanlara yardım etmeye çalışan bir doktor olarak bulunuyordu.

Belçika’nın Antwerp Limanı’ndan yola çıkan 4.310 tonluk Le Coubre adlı Fransız gemisi, 4 Mart 1960’ta Havana Limanı’na demirledi. Gemi, Belçika’dan satın alınmış silahlarla yani 76 ton cephaneyle yüklüydü. Belçika hükümeti, Washington’ın, Küba’daki yeni iktidara silah satışını durdurmaları yönündeki tüm baskısına rağmen yaptığı anlaşmayı bozmadı ve silahların nakliyesini gerçekleştirdi. İlk patlama geminin limana demirlediği gün öğleden sonra, saat 03.10’da meydana geldi. Onu, yarım saat sonraki ikincisi izledi. Patlamalarda ölü sayısı 100, yaralı ise 200’ü buldu. Bu kadar büyük can kaybı olmasının nedeni patlama sırasında yüzlerce asker ve işçinin gemideki yükü boşaltmak için rıhtımda olmasıydı. Dahası ilk patlamanın ardından yoldaşlarına yardıma koşan Kübalılar da, daha güçlü ve ölümcül olan ikinci patlamanın kurbanı olmuştu. Bu gerçekten haince bir saldırıydı. Doktor Che diğer sağlık görevlileriyle birlikte yaralılara olay yerinde ilk tıbbi müdahaleyi yaptı. Onun ve yoldaşlarının tüm çabalarına rağmen yaralıların birçoğu hayatını kaybetti, ölü sayısı 100’ü aştı. Tarihe “La Courbe Patlaması” olarak geçen olayın sorumluları bulunamadı. Ancak gemi enkazında yapılan incelemeler, olayın bir sabotaj olduğunu açıkça ortaya koyuyordu. Gemi görevlilerinin olayla ilgili verdiği ifadeye göre, adı -muhtemelen takma adı- Donald Lee Chapman olan ABD’li bir gazeteci (!), Fransa’nın Le Havre Limanı’ndan Amerika’nın Omaha şehrine gitmek üzere gemiye binmiş ancak daha varacağı yere gelmeden Miami’de inmişti. Bu şüpheli yolcu, patlamanın bir ABD sabotajı olduğu iddialarını güçlendiriyordu.

Patlamadan bir gün sonra, 5 Mart 1960’ta, Havana’da görkemli bir cenaze töreni düzenlendi. Tüm Küba

halkı tek vücut olmuş, cenazedeydi. Saldırının, henüz 1 yaşında olan devrime karşı yapılmış olduğunun farkındaydılar. Öfkeli ve üzgünlerdi. Tıpkı Che gibi. Demiryolu işçisi bir babanın oğlu olarak Havana’da dünyaya gelen ve tüm dünyaya adını, “Guerrillero Heroico (Kahraman Gerilla)” olarak isimlendirdiği bu kareyle duyuran fotoğraf sanatçısı Alberto Korda, başında kırmızı yıldızlı beresi ve gözlerine yansımış öfkesiyle 31 yaşındaki Che’nin bu ünlü fotoğrafını; üzerinde 90 mm lens ve içinde Kodak Plus-X döner film bulunan Leica M2 makinesiyle, işte bu törende çekti.

Fotoğraf, yedi yıl sonra yani ekim 1967’de Che öldüğünde, “Paris Match” dergisine kapak oldu ve sonraları amblemlerde, tişörtlerde, çıkartmalarda, afişlerde, küpelerde, iç çamaşırlarında kısacası her yerde kullanılarak 20. yüzyılın sembolü haline geldi. Korda’nın bir tek kuruş bile telif istemediği fotoğraf, dünyanın en çok bilinen imgeleri sıralamasında Mona Lisa’yı, The Beatles’i, Marilyn’i (Monroe) ve sıkı durun, Hz. İsa’yı bile geride bıraktı. Ünlü Alman ozan ve müzisyen Wolf Biermann’ın tanımlaması gibi Che bu fotoğrafla, tüm ezilen insanların, “eli tüfekli İsa” sıydı artık...

Kuzey Amerika'da bir Avrupalı...

Quebeccity

YAZI: MÜGE YALÇIN

AKARSUYUN DARALDIĞI
YER... KANADA'NIN
YERLİ HALKLARINDAN
ALCONQUIN'LERİN DİLİNDE
QUÉBEC'İN ANLAMI BU.
ANGLOSAKSON KÜLTÜRÜNÜN
BEŞİĞİ OLAN KUZEY AMERİKA
KITASININ FRANSIZ YÜZÜ...

Aslında Québec için sadece Fransız demek yetersiz kalıyor, çünkü yüzyıllar önce bir Fransız sömürgesi olan eyalet, zaman içinde yerli halkların ve bölgeye göç eden sayısız milletten insanın katkısıyla kendine özgü bir kültür oluşturmuş. Eyalet, Fransızlığıyla olduğu kadar bu çok kültürlü yönüyle de gurur duyuyor. Québec sokaklarında dolaşırken gözünüze çarpan kırmızı yapraklı Kanada bayrağına her daim eşlik eden mavi-beyaz Québec bayrağı, eyaletin özgün kimliğini vurgulama isteğinin bir göstergesi. Kanada'nın en büyük eyaleti Québec aynı zamanda, ülkede Fransızcanın resmi dil olduğu tek yer. Québec'in 7,5 milyonu aşkın nüfusunun büyük çoğunluğu bölgede ilk yerleşimin

kurulduğu St. Lawrence Nehri kıyısında toplanmış. Québec; çoğulcu demokratik sistemi, yüksek refah düzeyi, eğitim kalitesi, herkesin ücretsiz faydalanabildiği sağlık sistemi ve hoşgörülü toplumsal yapısıyla sürekli göç alan ve örnek gösterilen bir bölge. Eyaletin başkenti Québec City (Fransızca Ville de Québec), Avrupa kentleriyle karşılaştırıldığında görece yeni bir tarihte -400 yıl önce- kurulmuş olmasına rağmen tarihle dopdolu bir kent. Yalnızca mimari dokusuyla değil, kafe ve restoran kültürü, müzeleri, festivalleri ve zengin sanat yaşamıyla Paris'e benzetilen kent pek çok filmde Fransa'nın başkentinin dekoru olarak kullanılmış. Adından da anlaşılabilirliği gibi St. Lawrence Nehri'nin dar bir noktasında kurulmuş olan Québec aslında bir memur şehri; Québec Eyaleti buradan yönetiliyor. Bu durum Québec'lilerin gündelik yaşamını zaman zaman sıkıcı

hale getirirse de gezginlerin şehrin keyfini çıkarmasına engel olmuyor elbette.

ESKİ KENT'TE TARİHE YOLCULUK

Québec City, Yukarı Şehir (Haute-Ville) ve Aşağı Şehir (Basse-Ville) olmak üzere iki kısma ayrılmış. Bir bölgeden diğerine geçmek için iki yol var; gün boyu çalışan funiküler ve 170 basamaklı "Tehlikeli Merdiven (Escalier Casse-Cou)". Adı sizi korkutmasın; bu merdivenden her gün binlerce insan inip çıkıyor. Québec'i keşfetmeye Aşağı Şehir'de yer alan Eski Kent (Vieux Québec)'ten başlayalım. Etrafı 5 kilometreyi bulan surlarla çevrili Eski Kent, Meksika'yı saymazsak Kuzey Amerika'daki surlarla çevrili tek şehir. Hatta bu surlar

1985'te UNESCO tarafından "Dünya Mirası" ilan edilmiş. Büyük bölümü araç trafiğine kapalı olan Eski Kent'i dolaşmak için yürümek en iyi seçenek. Bir kentin ruhunu hissedebilmek için sokaklarında dolaşmalı, derler. Québec'i de yürüyerek dolaşmadan ve tabii biraz yorulmadan keşfetmek mümkün değil. Şehir bir tepenin üzerine kurulu olduğundan, özellikle Eski Kent'in dar sokaklarının çoğu yokuş, ama tırmanışın sonunda sizi bekleyen sürprizler yorgunluğunuza değecek. Kocaman taş yapıların arasındaki daracık sokaklarda dolaşırken Amerika'da değil de tarihi bir Avrupa kentindeymiş gibi hissetmemek elde değil. Dubrovnik'e gidenler, surları ve parke taşı döşeli yollarıyla Eski Québec'in Adriyatik kıyısındaki bu kente olan benzerliğini hemen fark edecekler. Fransız savunma sistemine göre tasarlanmış Québec

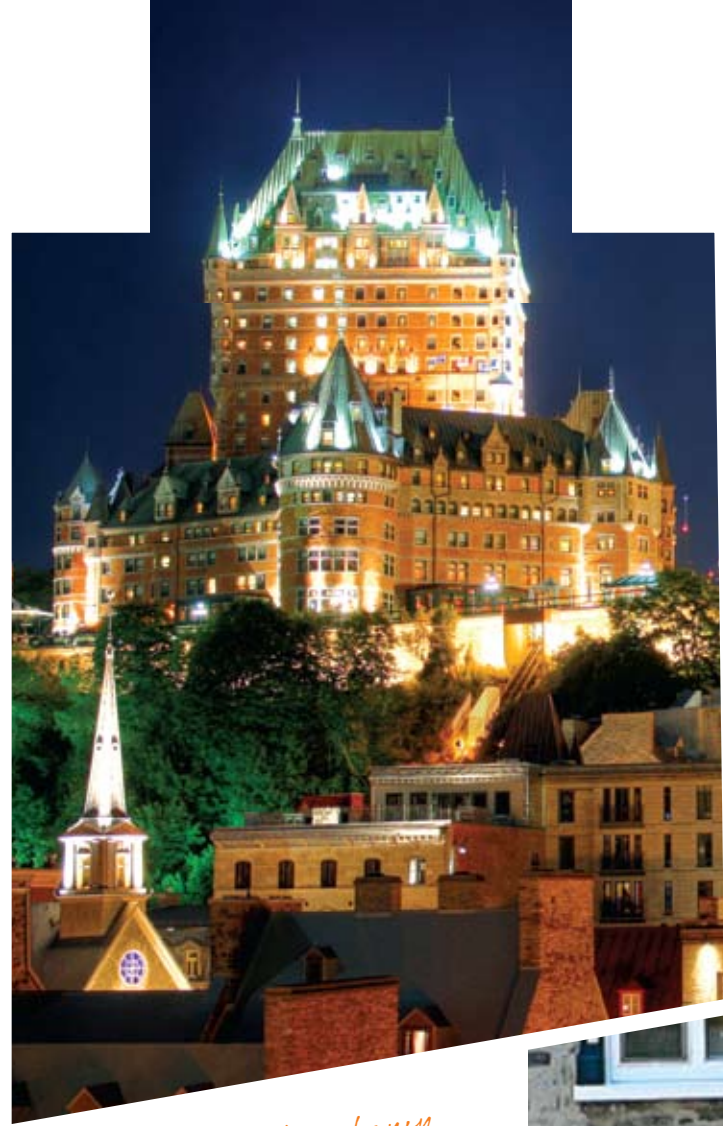
surlarının yapımına 1820’de başlanmış ve inşası 30 yıl sürmüş. Surlar yazın oldukça renkli muhafız değişimi törenlerine sahne oluyor. Tıpkı İstanbul gibi Québec surları da turistlerin en çok merak ettiği ve fotoğrafını çektiği yerlerin başında geliyor. Surlar, çok eski olmadıkları için oldukça iyi durumdalar. Eski Kent’teki binaların bir kısmı orijinal haliyle duruyor. Yeni yapılan binalarsa eskilerin mimari tarzına uygun şekilde inşa edilmiş. Burada çirkin betonarme yapılara rastlamak mümkün değil, her şey uyum içinde.

QUEBEC’İN KALBI: PETIT CHAMPLAIN

Eski Kent’e üç farklı kapıdan girebilirsiniz; Saint-Louis, Saint-Jean ve Kent kapıları. Saint-Jean kapısından girip aynı adlı caddede yolumuza devam edelim. Cadde boyunca restore edilmiş taş binalarda yer alan şirin butik ve mağazalar, oteller, restoranlar ve tabii ki kafe ve bistrolar arasında dolaşırken zaman kavramını yitirmek işten bile değil ama yolumuza devam edelim. Çünkü daha görülecek çok yer var. Saint-Jean Caddesi’nden aşağı doğru indiğinizde Eski Kent’in en ünlü mahallesi Petit Champlain’e varıyorsunuz. Burası Eski Kent’in ruhunu hissetmek için en doğru adres. 17. yüzyıldan itibaren Québec’in ticaret ve alışveriş merkezi olan bölge, bugün kentin en turistik ve dolayısıyla en kalabalık çekim merkezlerinden biri. Petit Champlain Bulvarı boyunca hediyelik eşya, el sanatları ve mücevher mağazaları, birbirinden şık kafeler, dar merdivenlerle inilen, dünyanın en ünlü şaraplarının satıldığı mahzenler, butikler ve Québec’e özgü lezzetler sunan şirin dükkanlarda saatlerin nasıl geçtiğini fark edemeyeceksiniz. Yorulduğunuzda buradaki kafelerden birinde mola verip, ünlü Québec birası eşliğinde; patates kızartması, eritilmiş peynir ve özel soslarla hazırlanan “poutine”i denemenizi şiddetle tavsiye ediyoruz.

GÖRKEMLİ BİNALARIN KENTİ

Petit Champlain, Québec’in simgesi “Frontenac Şatosu (Chateau Frontenac)”nın yer aldığı kayalıkların hemen altına kurulmuş. Tüm heybetiyle şehri yukarıdan seyreden şato 19. yüzyılın sonunda, Kanada Pasifik Demiryolu

*Eski Kent'teki binaların
bir kısmı orijinal
haliyle duruyor.
Yeni yapılan binalarsa
eskilerin mimari tarzına
uygun şekilde inşa
edilmiş. Burada çirkin
betonarme yapılara
rastlamak mümkün
değil, her şey uyum
içinde...*

yolcularının konaklaması için inşa edilmiş bir otel. 1943'te, Winston Churchill ve Theodore Roosevelt'in 2. Dünya Savaşı'nın stratejisini belirledikleri Québec Konferansı'na da evsahipliği yapmış. Ne kadar doğrudur bilinmez ama şato aynı zamanda “Kuzey Amerika’nın en çok fotoğrafı çekilen oteli” unvanını taşıyor. Otelin hemen yanında St. Lawrence Nehri’ni izlemek için ideal bir nokta olan Dufferin Terası (Terrasse Dufferin) yer alıyor. Sahil şeridi boyunca uzanan bu tahta kaldırımlar yürüyüş yapan, bisiklete binen veya paten kayan Québec’lilerle dolup taşıyor. Etraflarına toplanan dinleyicilere mini konserler veren sokak çalgıcıları ve onlara eşlik eden dansçılar da Dufferin Terası’nın müdavimlerinden. Frontenac Şatosu’nun biraz ilerisinde, şehrin en görkemli yapılarından biri olan Québec Parlamento Binası’nı görebilirsiniz. Yapımı 9 yıl süren binanın dış cephesinde Québec tarihinin önemli olay ve kişilerini temsil

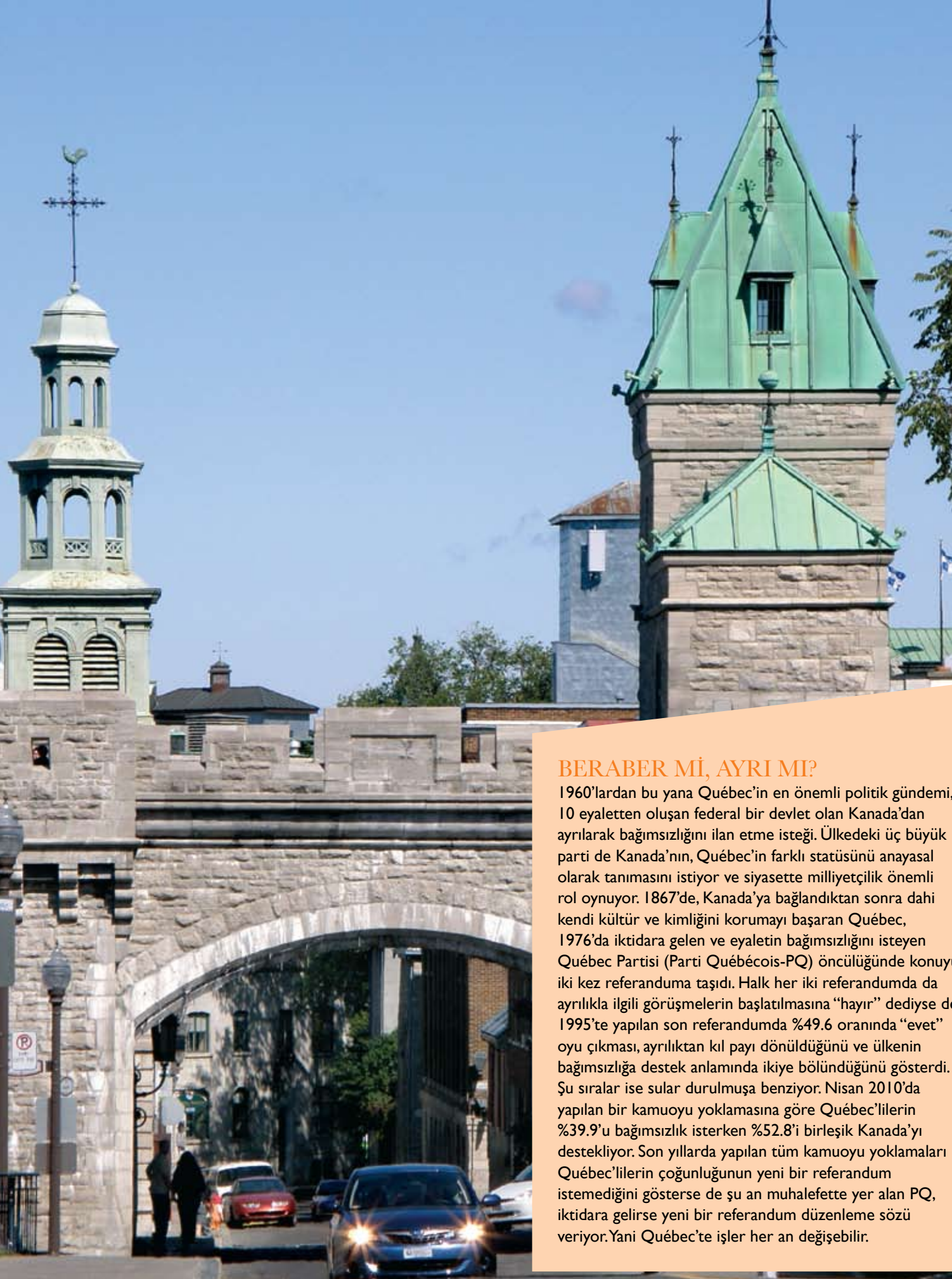
eden kabartmalar yer alıyor. Parlamento Binası’ndan St. Lawrence ırmağının kıyısındaki eski limana doğru ilerleyelim. 19. yüzyılda oldukça önemli bir ticaret ve gemi yapım merkezi olan liman bugün, restoranlar ve yürüyüş yollarıyla şık bir marinaya dönüştürülmüş. Limanı ve Duffelin Terası’nı geçip “Abraham Çayırıları” olarak da anılan Battlefields Parkı’na varıyoruz. St. Lawrence Nehri boyunca uzanan bu devasa plato, 1759 yılında Fransızlarla İngilizler arasında büyük bir savaşa sahne olmuş. Fransızların yenilgiye uğradığı savaş sonucunda Fransa, Québec’i ve Kuzey Amerika’daki diğer sömürgelerini İngiltere’ye bırakmak zorunda kalmış. 1908’de milli park ilan edilen alan bugün doğa sporları, konserler ve festivaller için kullanılıyor. Tıpkı New York’taki Central Park gibi Battlefields Parkı da kent sakinlerinin stres atmak ve dinlenmek için birinci tercihi. Eski Kent’ten çıkıp hükümet binalarının yer aldığı Yeni

Kent’e doğru ilerliyoruz. Alışveriş ve yeme-içme denince ilk akla gelen yer olan Grand Allée (Büyük Cadde), İstanbul’daki Bağdat Caddesi’ni andırıyor. 19. yüzyıl aristokrasisinin de buluşma yeri olan cadde; başka yerde şubesi olmayan dükkanları, kaliteli restoranları, kulüp ve barlarıyla ünlü. Kentte farklı müzik zevklerine hitap eden pek çok mekan var. Tekno sevenler şu sıralar kentin en popüler kulübü olan, Grand Allée’deki Le Dagobert’te buluşuyor. Fransız şansonlarını dinlemek isteyenlere ise Chez Maurice ve Les Voutes de Napoléon’u tavsiye ediyoruz. Québec’te pub kültürü de oldukça gelişmiş. Bunda 18. yüzyıldan itibaren kente göç eden İngiliz ve İrlandalıların payı büyük. Eski Kent’teki Saint-Jean Caddesi, Québec’in en iyi pub’larına evsahipliği yapıyor.

YILDA 400 FESTİVAL!

Québec tam bir festival cenneti. Yıl boyunca dört mevsimi

yaşayan eyalette eğlence sığağa veya soğuğa aldırmandan 365 gün devam ediyor. Québec City, her yıl şubat ayının ilk haftasında dünyanın en büyük kış karnavalına evsahipliği yapıyor. 1800’lerden kalma bir Québec geleneği olan Kış Karnavalı boyunca her gece Québec City sokaklarında şenlikler düzenleniyor. Adı dünyanın en ünlü karnavalları Rio Karnavalı ve New Orleans’ın ünlü Mardi Gras’sıyla birlikte anılan Québec Kış Karnavalı’nda buzdan heykel workshop’ları, konserler, kano ve köpek kızıağı yarışları ve ışık gösterileri düzenleniyor. Dört mevsimin yaşandığı Québec’te kış karnavalı olur da yaz festivali olmaz mı? Temmuz ortasında başlayan ve 11 gün süren “Festival d’été” her yıl birbirinden ünlü sanatçı ve grupları getiriyor. Festivale katılanlar geçen yıl sadece 45 dolar giriş ücreti ödeyerek Iron Maiden, The Black Eyed Peas, Santana, Rush, Arcade ve Rammstein gibi yıldızların konserlerini izleme şansı yakaladı.

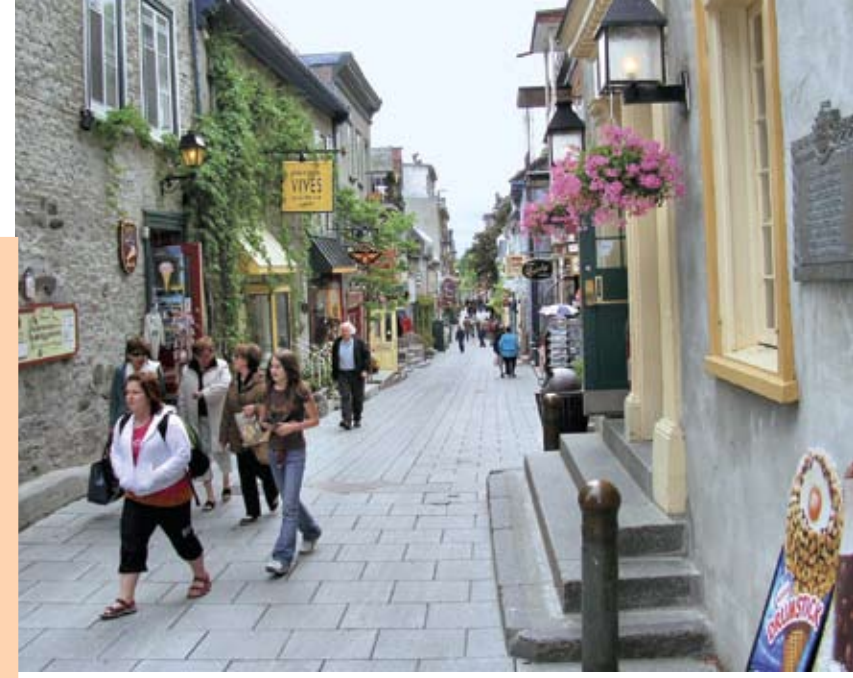

BERABER Mİ, AYRI MI?

1960'lardan bu yana Québec'in en önemli politik gündemi, 10 eyaletten oluşan federal bir devlet olan Kanada'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etme isteği. Ülkedeki üç büyük parti de Kanada'nın, Québec'in farklı statüsünü anayasal olarak tanımasını istiyor ve siyasette milliyetçilik önemli rol oynuyor. 1867'de, Kanada'ya bağlandıktan sonra dahi kendi kültür ve kimliğini korumayı başaran Québec, 1976'da iktidara gelen ve eyaletin bağımsızlığını isteyen Québec Partisi (Parti Québécois-PQ) öncülüğünde konuyu iki kez referanduma taşıdı. Halk her iki referandumda da ayrılıkla ilgili görüşmelerin başlatılmasına "hayır" dediyse de 1995'te yapılan son referandumda %49.6 oranında "evet" oyu çıkması, ayrılıktan kıl payı dönüldüğünü ve ülkenin bağımsızlığa destek anlamında ikiye bölündüğünü gösterdi. Şu sıralar ise sular durulmuşa benziyor. Nisan 2010'da yapılan bir kamuoyu yoklamasına göre Québec'lilerin %39.9'u bağımsızlık isterken %52.8'i birleşik Kanada'yı destekliyor. Son yıllarda yapılan tüm kamuoyu yoklamaları Québec'lilerin çoğunluğunun yeni bir referandum istemediğini gösterse de şu an muhalefette yer alan PQ, iktidara gelirse yeni bir referandum düzenleme sözü veriyor. Yani Québec'te işler her an değişebilir.

SÖMÜRGEDEN FEDERASYONA...

İngiltere'nin Kuzey Amerika'nın büyük bölümünü kolonileştirmesinin ardından Fransa da gözünü bugünkü Kanada topraklarına dikmişti. Fransa Kralı I. Francis tarafından bir keşif gezisi yapmakla görevlendirilen Jacques Cartier, 1534'te Gaspésie'ye gelerek binlerce yıldır Kızılderili ve İnuit'lerin yaşadığı toprakları kraliyet adına ele geçirdi. Fransız denizci Samuel de Champlain 1608'de, St. Lawrence Nehri'nin kuzeyindeki, artık "Yeni Fransa" olarak adlandırılan bölgede Québec City'yi kurdu. Bu arada Kıta Avrupası'nda İngiltere ve Fransa arasında süren savaşlar "Yeni Dünya"ya da sıçradı ve Fransa, 1759'da Abraham Çayırlıkları'nda yapılan savaşı kaybedince Yeni Fransa İngiliz egemenliğine girdi. Fransız soyluları anavatana geri döndüler. Yönetimi ele geçiren İngilizler, Québec'lilerin dilini ve kültürünü korumasına izin verdi ve böylece Québec, Kuzey Amerika içerisindeki farklı kimliğiyle asimile olmadan yaşayabildi. 1867'ye kadar İngilizlerin kontrolünde kalan Québec (Aşağı Kanada), bu tarihte Yukarı Kanada (Ontario), New Brunswick ve Nova Scotia ile birlikte Kanada federasyonunu kurdu.

Petit Champlain Bulvarı'nın sonunda yer alan taş binanın tüm cephesini kaplayan duvar resmi 17. yüzyıl Québec'ini betimliyor.

İnsan gibi, aşk gibi. Şarap

“Şayet insanlığın üretiminden şarap çıkarılsaydı, sanırım ki madde ve ruhta belirecek boşluklar, yokluklar ve yitiklik; şarabın sorumlu tutulduğu her türlü kötülüğün çok daha korkunç bir manzara yaratacağı.” Baudelaire

O DA TIPKI İNSAN GİBİ
TEK TEK AMA BİNLERCE,
MİLYONLARCASIYLA BERABER
GELİYOR DÜNYAYA. TIPKI İNSAN
GİBİ YETİŞTİĞİ TOPRAKTAN,
İKLİMDEN ETKİLENİYOR;
YETİŞTİRİLDİĞİ KÜLTÜRE
GÖRE FARKLILAŞIYOR
HEMCİNSLERİNDEN, DEĞİŞİYOR.
HAYATIN İÇİNDEKİ İNSAN
MİSALİ KENDİNDEN BİRŞEYLER
BIRAKIYOR GERİDE. EZİLİYOR,
ÖZÜ ÇEKİLİYOR İÇİNDEN.
EN NİHAYETİNDE BEKLİYOR,
BEKLİYOR, BEKLİYOR. DİBE
ÇÖKÜYOR TORTUSU, ŞARAP DA
İNSAN GİBİ BEKLEDİKÇE, ZAMANLA
OLGUNLAŞIYOR, GÜZELLEŞİYOR...
İNSANIN GÖZÜNDEN, ŞARABIN
ÖZÜNDEN ANLAŞILIYOR İYİ OLUP
OLMADIĞI...

YAZI: ŞENGÜL DURUCU

İdukça lüks bir restorandasınız. Ahşabın o sıcak havası kadife döşemelerin ve perdelerin yumuşak dokusuna karışmış. Salona romantik ve bir o kadar da kıskırtıcı bir hava hakim. Müzik, ılık bir esinti gibi dolaşüyor masaların arasında ve dekolte kadınların zarif omuzlarına, ince bileklerine dokunuyor. Fısıltıları ve küçük kahkahaları, iç gıcıklayıcı ince bir tül gibi örtüyor. Her şey aşkın karşı konulamaz egemenliğinde gibi... Şarap içmeli evet, evet. Aşk kadar kırmızı ve buruk bir şarap...

Şarap, taze üzüm suyunun fermantasyonuyla üretilen, insanlık tarihinin en eski içkilerinden biri. Yapımında asıl hammaddesi olan üzümün yanı sıra çeşitli başka meyveler, çiçek ve kokulu bitkiler de kullanılıyor. Meyvelerden yapılan şaraplara; ahududu, böğürtlen, vişne şarabı denilerek kendi ismi veriliyor.

Garson omzunuzun üstünden önce içki menüsünü ardından da yemek menüsünü rahatsız edecek kadar kibar bir şekilde uzattı ve bir adım geride, konuştuklarınızı duyamayacak ama seslendiğinizde veya bakındığınızda anında yanınızda bitecek bir mesafede beklemeye başladı. İçki menüsüne mi, gözlerinize bakıp gülümseyen sevginize mi bakacağınıza karar veremiyorsunuz bir an. Garsonun sipariş almak için beklediği aklınıza geliyor ve başınızı ince bir ansiklopedi kalınlığındaki menüye gömüyorsunuz. Şaraplar, şaraplar... Ah evet işte burada.

Cabernet Sauvignon, Boğazkere, Öküzgözü, Kalecik Karası, Merlot, Şiraz, Misket... Off ne çok çeşit var burada. Hangisini seçmeli? Biraz yardım, "Hayatım, ne içmek istersin?" "Sen nasıl istersen" cevabının insanı rahatlatmadığı zamanlar da oluyormuş demek ki! Garson gözünüzün içine bakmaya devam ediyor. Garsonu unut! Garsonu unut ve konsantre ol! Rezil olmamalısın. Ne içmiştim daha önce? Cabernet; tanenli, koyu ve baharatlı. Merlot; hafif, kadifemsi bir yumuşaklıkta ve meyve tadında. Şiraz; baharatlı ve kendine has, hafif biberli bir tat... Tamam, tamam Cabernet iyidir. "Bakar mısınız?"

Gözler yalan söylemez!

Cabernet geldi. Garson eli belinde, öne doğru 45 derecelik bir açı yaparak eğildi ve yaklaşık 15 dakika karafada havalandırdığı şarabı, balon kadehinize, yarımdan biraz daha az olacak şekilde doldurdu. Ne! Tadacak mısınız? Sakın ha! Gerçekten şaraptan anlayan biri şarabın tadına değil, rengine

bakar. Kadehi kaldırıp ışığa doğru tutun. Önce rengine ardından da masaya koyup örtünün beyaz fonundan yardım alarak üstten berraklığına bakın. İçinde tortu var mı? Renk geçişleri nasıl? Genç şarapların rengi parlak ve canlı olur. Eskidikçe önce nar kırmızısı sonra yakuti-kiremit, en son da soğan kabuğu rengini alır. Olgunlaşmışlar ve gövdeli olanlar (Cabernet Sauvignon gibi baharatlı-odunsu, içimi sert olanlar) daha koyu, morumsu bir renktedirler. Kırmızı şarap bozuldukça rengi açılmaya, beyaz şarap ise koyulaşmaya, altın sarısı rengini almaya başlar. Şarap kesinlikle bulanık görünümlü olmamalıdır. Bu şarabın bozuk olduğunu gösterir. Görünüm faslı bitti, sıra geldi kokuya...

Burun farkıyla...

Koklayın. Ama öyle kadehe şöyle bir eğilerek değil. Utanmayın, burnunuzu balon kadehin içine sokun. Odun ve vanilya kokusunu duyumsayabildiniz mi? İyi bir şarap asla sirke veya çürük elma gibi ekşi ekşi kokmaz. İçinde hangi özler olduğunu eğer burnunuz iyi koku alıyorsa rahatlıkla anlayabilirsiniz. Eğer şarap doğru şişelenmemiş ve saklanmamışsa bozulmuş olabilir. Ve bozulmuş bir şarapta üzüm kokusundan eser yoktur. Sabun, mum, yanık kibrit, çürük yumurta, kauçuk, küf ve hatta at pisliğine benzer bir koku gelir burnunuza. İyi şarap karakterini, saf ve hoş kokusundan hemen belli eder. Yani kaliteli şarabı ayırt edebilmemizde birincil dedektör burnumuzdur. Burun, hassasiyet olarak dilimizin çok üzerinde bir algılama özelliğine sahiptir, onu kullanın. Off, ne afili hareket bel! "Burun farkıyla", garsona ve şaraptan anlamadığınızı ve bu nedenle doğru karar veremeyeceğinizi düşünüp yavaş yavaş masanıza doğru yaklaşan ukala "sommelier (şarap garsonu)"e, bu kültüre hiç de yabancı olmadığınızı gösterdiniz. Şimdi kadehi altından tutarak hafif hafif çalkalayın ve altta kalmış kokuları da alabilmek için bir daha koklayın. Balon kadeh kullanılımasının bir sebebi de şarabın rahat rahat çalkalanabilmesi ve kenarlarda bıraktığı, şarap literatüründe "bacak" olarak adlandırılan çubukların rahatça izlenebilmesi. Çubuklar ne kadar fazlaysa ve aşağı doğru ne kadar yavaş akıyorsa şarap o kadar gövdeli, alkol veya şeker oranı o kadar yüksektir.

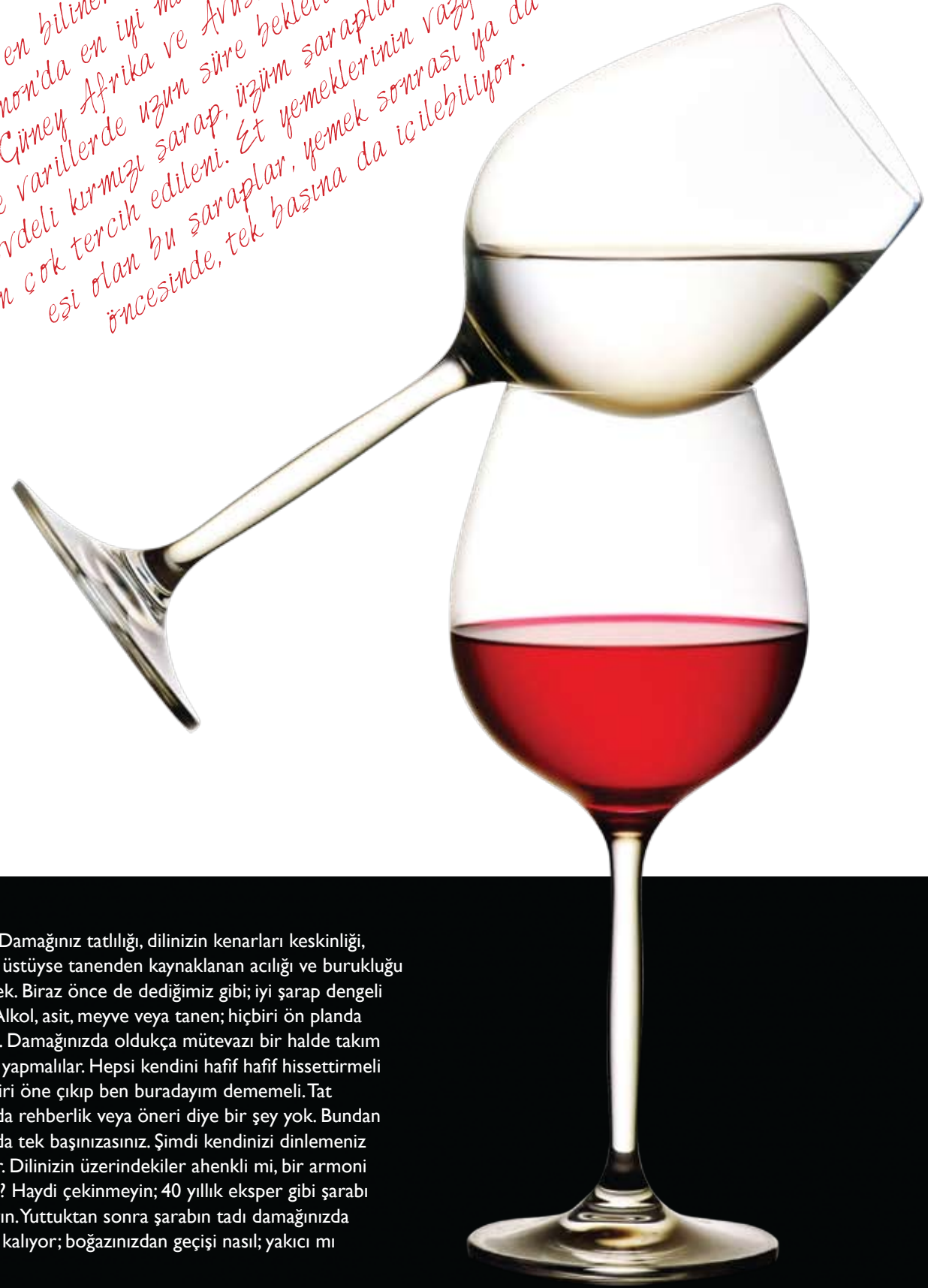
Takım çalışması önemli

İyi bir şarap ne olursa olsun kokusu, rengi ve tadıyla bir bütün olan şaraptır. Aromasından kokusuna, damakta kendini hissettirir, iz bırakır. Bazen, şarabın kokusu ve yoğunluğu yerli yerinde olsa bile tadını sevmeyebilirsiniz. Bu tamamen kişisel bir durum. Ancak herhangi bir sürprizle karşılaşmamak için tadına da bakmanızda yarar var. Şaraptan, ağzınızda çalkalayabileceğiniz miktarda bir yudum alın. Yutmayın; yavaş yavaş dilinizde, damağınızda

Kırmızı şarap ağızda hafif buruk bir tat bırakır. Bu buruk his kırmızı etin içindeki proteinlerle adeta bütünleşir. Kırmızı şarap oda sıcaklığında beyaz şarap ise soğuk icilir. Kırmızı etin yanında soğuk beyaz şarap içerseniz etin yağı ağızınızda donar. Bu nedenle etten lezzet alamazsınız.

Dünyada en bilinen üzüm cesidi olan Cabernet Sauvignon'da en iyi mahsul; Fransa, Amerika, Sili, Güney Afrika ve Avustralya'dan alınıyor. Meze varillerde uzun süre bekletilen bu güçlü ve gövdeli kırmızı şarap, üzüm şarapları arasında en çok tercih edileni. Et yemeklerinin vazgeçilmez eşi olan bu şaraplar, yemek sonrası ya da öncesinde, tek başına da içilebiliyor.

gezdirin. Damağınız tatlılığı, dilinizin kenarları keskinliği, arkası ve üstüye tanenden kaynaklanan acılığı ve burukluğu hissedecek. Biraz önce de dediğimiz gibi; iyi şarap dengeli şaraptır. Alkol, asit, meyve veya tanen; hiçbirini ön planda olmamalı. Damağınızda oldukça mütevazı bir halde takım çalışması yapmalılar. Hepsini kendini hafif hafif hissettirmeli ama hiçbirini öne çıkıp ben buradayım dememeli. Tat konusunda rehberlik veya öneri diye bir şey yok. Bundan sonrasında tek başınızdasınız. Şimdi kendinizi dinlemeniz gerekiyor. Dilinizin üzerindeki ahenkli mi, bir armoni içinde mi? Haydi çekinmeyin; 40 yıllık eksper gibi şarabı yorumlayın. Yuttuktan sonra şarabın tadı damağınızda ne kadar kalıyor; boğazınızdan geçişi nasıl; yakıcı mı

yumuşak mı? Şarap kültüründe “şarabın bitişi” olarak tabir edilen, tadın damaktan silinme zamanı kısa mı uzun mu? Burnunuza gelen kokular; damağınızda kilerle bütünleştirdi mi? Örneğin şu anda damağınızı gıcıklayan Cabernet'de; meyveden dolmalık bibere, zeytinden soyaya, tereyağından vanilyaya pek çok değişik tat birbiriyle bütünleşiyor. Alt notalardaki tatları alıyor musunuz?

En iyi şarap, tadını sevdiğiniz şaraptır

Iyi şarap kavramı, bu işi profesyonel bir şekilde yapan şarap eksperleri ve sommelier'ler dışında -hatta belki onlar için bile-, kişiden kişiye değişir. Herkesin bir iyi şarabı vardır. Bu nedenle kim ne derse desin siz damağınıza uygun şarabı için. Önologlara (şarap uzmanı) bakmayın. Aromasını sevdiğiniz şarap sizin için dünyanın en iyi şarabıdır.

Şimdi, Fransız usulü kadeh kaldırıp geceye imzanızı atma zamanı. Sevgilinizin gözünün içine bakın ve kadehinizi kaldırın. Yüksek sesle: “Santé!”*

*: Fransızca, “Şeref!”

Üzüm şarabının içinde %85-88 su, %11-14 alkol, %1 asit ve %0,2 oranında da tanen bulunuyor. Bu maddeler; aralarındaki kombinasyonla oluşturacakları şarabın cinsini belirliyor. Şarabı etkileyen diğer faktörler ise; bağın toprak yapısı, iklim, hava şartlarındaki dalgalanmalar ve üzüm üreticilerinin yöntemleri.

Bilgi, felsefe, mantık
ve matematikle
bilgelik yolunda;

Alice Harikalar Diyarında!

"Alice'i sakın çocukça bir masal deyip es geçme!
Nasıl ki bahçeden topladığın çiçekler taptazeyken önce
Kuruyup solar gider zaman ilerledikçe,
Hafızanın gizli saklı köşelerinde
Yitiş giden çocukluk düşlerini serer bizim masalımız
Yeniden gözler önüne..."

Lewis Carroll
"Alice Harikalar Diyarında", 1865

“A

“Alice nehrin kenarında kız kardeşiyle birlikte öylece oturmaktan sıkılmaya başlamıştı. Kardeşinin okumakta olduğu kitaba bir iki kez göz attı ama kitapta ne bir konuşma ne de bir resim vardı. “İçinde resim ya da konuşma olmayan bir kitap ne işe yarar ki?” diye düşündü. Üstelik sıcak havanın etkisiyle mayışmış, uykusu gelmişti. Tam, çiçekten bir taç yapmak için yerinden kalkıp papatyaları toplama zahmetinde bulunsa mı, diye düşünüyordu ki, pembe gözlü, beyaz bir tavşanın yanından koşarak geçtiğini gördü. Bunda şaşılacak bir şey yoktu tabii. Alice, Beyaz Tavşan’ın kendi kendine “Aman, aman çok geç kaldım, çok geç kaldım” dediğini duyduğunda da bunun çok tuhaf oluşunu düşünmemişti. Ancak ne zaman ki Beyaz Tavşan, yelek cebinden çıkardığı saatine göz atarak hızını artırdı, işte o anda Alice daha önce ne yelek cebi olan, ne de cebinde saat taşıyan bir tavşan görmediğini fark etti. Meraktan yanıp tutuşarak Beyaz Tavşan’ın peşine takılıp tarlayı boydan boy, koşarak geçti. Sonunda onun, tarla çitinin altındaki büyük bir tavşan deliğinden içeri atladığını gördü ve nasıl geri döneceğini hiç düşünmeden, peşinden giriverdi deliğe. Bir süre dümdüz devam eden tünelin eğimi birden, bir kuyu gibi öylesine dikleşti ki Alice tutunmaya çalışacak kadar bile vakit bulamadan, bir dehlizin içinde düşerken buldu kendini. Ya çukur derindi ya da Alice yavaş bir şekilde düşmekteydi, bilinmez; Alice’in, düşüşü boyunca etrafını inceleyip başına neler gelebileceğini düşünmeye yetecek kadar bol vakti oldu. Önce aşağı doğru bakmaya çalıştı ama o kadar karanlık ki bir şey görmek imkansızdı. Sonra kuyunun duvarlarını incelemeye koyuldu. Duvarlar; dolaplar ve kitap raflarıyla doluydu. Ötede beride duvara çivilenmiş haritalar ve resimler vardı.”²

Küçük Alice’in Harikalar Diyarı’na yolculuğu işte böyle başladı. Ablasıyla pikniğe çıkmış ama engel olamadığı taptaze, korkusuz, çocuksu merakı onu, Beyaz Tavşan’ın peşinden gitmesi için dürtmüş ve duvarlarında binlerce kitabın olduğu derin bir kuyunun içine kadar sürüklemişti. Alice’i buraya merak getirmişti. Bilim adamlarına deneyler, keşiflere keşifler, mucitlere buluşlar ve filozoflara felsefe yaptıran merak... Dünya üzerinde kim, canı sıkılmış 11 yaşındaki küçük bir kızdan daha meraklı olabilirdi ki? Öyle ya; hayatı tanımaya çalıştığı için olabildiğince meraklı, sorgulayıcı; henüz dünya üzerinde, beynine kalın duvarlar

Oxford Üniversitesi’nde matematik ve mantık eğitimi almış olan Charles Lutwidge Dodgson (1832-1898); 1865 yılında, Lewis Carroll mahlasını kullanarak “Alice Harikalar Diyarında (Alice in Wonderland)” adlı eserini yayınladı.

örece kadar uzun bir süre kalmadığı için önyargısız ve kalıpsız; olabileceklerin sonuçlarını hesap edemeyeceği için korkusuz ve kurlsız ve elbette kanı kaynadığınca cesur. Bir filozof olmak için yeterli olan her şey, küçük bir çocukta vardı. Belki de bu nedenle Oxford Üniversitesi’nde matematik ve mantık eğitimi almış olan Charles Lutwidge Dodgson (1832-1898); 1865 yılında, Lewis Carroll mahlasını kullanarak yayınladığı “Alice Harikalar Diyarında (Alice in Wonderland)” adlı eserinin başkahramanı olarak küçük bir kız çocuğunu seçmiş ve ona bugün büyüklerin dahi anlayamayacağı cümleler kurdurmuştu.

Sonsuzluğa açılan delik...

Carroll’ın bir amacı vardı: İnsanları içinde yaşadığı, kalıplarla

çevrili gerçek dünyanın dışına çıkararak özgürleştirmek. Onlarda merak uyandırıp önce, akla gelebilecek her şeyle ilgili soru sormalarını, ardından da bildiklerini sandıkları kavramları (iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin, hızlı-yavaş vb.) sorgulamalarını istiyordu. Akıllarını özgürleştirdikten sonra ise, hayata bambaşka bir çerçeveden bakabileceklerini, kendi ayrıksı dünyalarını yaratabileceklerini, düşlerinin-hayallerinin peşinden gitmek için henüz çok geç olmadığını, her şeyin tıpkı Alice'in tavşan deliğine doğru, düşünmeden attığı o adım kadar basit olduğunu gösterecekti insanlara. Yazarak yapacaktı bunu, bir kitapla. İnsanların büyük bir kısmı "Alice Harikalar Diyarında" kitabını yalnızca bir masal olarak gördü. Ama kaçırdıkları bir şey vardı; her masal gibi onun da aşkın birtakım söylemler ve felsefe içerdiği. Masalın felsefi boyutunu gören mutlu azınlık ise verilmek istenen mesajı almış ve tüm dünyaya, tıpkı masaldaki Cheshire Kedisi gibi bıyık altından gülümsemişti. Lewis Carroll'ın "hayat" dediğimiz balonda, sonsuzluğa açtığı bir delikti "Alice Harikalar Diyarında". Meraklı Alice o delikten girmiş ve dünyanın referans olamayacağı kadar farklı ve her an her şeyin, paradigmanın dışına çıkıp saçmalama özgürlüğüne sahip olduğu bir diyara varmıştı. Bu düşüşte, girişteki alıntıda yazdığı gibi gerçek dünyaya ait binlerce, milyonlarca kitabın, bilginin, tecrübenin içinden geçmiş, dibe çakılmakla sınanmış ama korkmamıştı. Bu cesareti onu, her şeyiyle kendini sorgularken dünyayı da sorgulayacağı bir yolculuğa çıkaracaktı. Felsefe tam da buydu zaten; varlığı ve varoluşu, bilgiyi, gerçeği, iyiliği ve güzelliği sorgulamak. Sürekli sorgulamak ve aslında cevap bulmak için değil, yeni sorular üretmek için sormak. Sormayı ve sorgulamayı sevmek. Alice de tam olarak böyle yapıyordu. Sorgulamaya ise dünyanın merkezinden başlamıştı: Kendinden...

Kimsin sen?

"Aman aman bugün her şey ne tuhaf. Oysa dün her şey normaldi. Acaba bir gecede değiştim mi? Dur bir düşüneyim: Bu sabah uyandığımda aynı mıydım? Biraz tuhaf hissettiğimi hatırlıyor gibiyim. Eğer aynı kişi değilsem, o zaman ben kimim? Of, al sana zor mu zor bir bilmece daha!"³ Zaman geçiyor, geçtikçe her şey değişiyor, farklılaşıyordu. Alice, kendi harikalar diyarında yeni yeni varlıklar, objeler, kavramlarla tanışıyor; bakıyor, dokunuyor, kokluyor, tadıyor yani tecrübe ediyor ve üzerinde düşünüyordu. "Tecrübe etmek" ne güzeldi. Öyle ki, gerçek hayatta çok garip bulacağı şeylerle karşılaşmak Alice için işten bile değildi artık. Bunu, kendi gözyaşlarından oluşan havuzun içinde yüzerken söylediği şu sözlerden anlıyordunuz: "Keşke o kadar ağlamasaydım. Sanırım kendi gözyaşlarımin içinde boğularak bunun cezasını çekeceğim. Bu kesinlikle çok tuhaf olurdu. Ama bugün her şey tuhaf zaten."⁴ Öyle ya! Yeleğinin cebinde köstekli bir saat taşıyan ve tıpkı

Ve Alice, Harikalar Diyarı'nın uçsuz bucaksız yemyeşil ormanlarında kaybolmuşken rastladığı, bilgeliği temsil eden Absolem adındaki tırtıla akıl almaz, içinden çıkılmaz bir sohbete daldı...

İnsanların büyük bir kısmı "Alice Harikalar Diyarında" kitabını yalnızca bir masal olarak gördü. Ama kaçırdıkları bir şey vardı; her masal gibi onun da aşkın birtakım söylemler ve felsefe içerdiği. Masalın felsefi boyutunu gören mutlu azınlık ise verilmek istenen mesajı almış ve tüm dünyaya, tıpkı masaldaki Cheshire Kedisi gibi bıyık altından gülümsemişti.

insan gibi konuşabilen bir tavşanın peşine takılıp, küçücük bir delikten bambaşka bir diyara geçmiş, bilmediği bir şişedeki sihirli şurubu içerek bit kadar küçülmüş, bir parça üzümlü kek yiyince de Gulliver gibi bir dev olmuştu. Şimdi ise normal boyuna dönmüş, devleştiği zaman döktüğü gözyaşlarının içinde yüzüyordu. Paradigmanın dışında olmak böyle bir şeydi işte. Sürekli değişiyor, yeni şeyler öğreniyor, öğrendikçe farklılaştığını hissediyor ve bu noktada, mantıktan değil varoluştan söz etmek gerektiğini düşünüyordu. Ve Alice, Harikalar Diyarı'nın uçsuz bucaksız yemyeşil ormanlarında kaybolmuşken rastladığı, bilgeliği temsil eden Absolem adındaki tırtılın "Sen de kimsin?" sorusuna tam da bu çerçevede cevap verdi: "Ben de pek bilmiyorum efendim. En azından şu an için pek emin değilim. Aslında bu sabah uyandığımda kim olduğumu biliyordum ama o zamandan bu yana birkaç kez değiştim sanırım." Bilge Absolem bu cevaba sinirlenmişti: "Bu da ne demek şimdi? Ne demek istediğini açıkça anlat!" Alice: "Korkarım bu durumu daha fazla açıklayamayacağım. Nereden başlamam gerektiğini bilmiyorum. Bir gün içinde

bir küçülüp bir büyümek zaten yeterince kafa karıştırıcı. Bir gün kozaya girip kelebeğe dönüştüğünüzde siz de kendinizi farklı hissetmeyecek misiniz?" Absolem: "Hiç de bile." Alice: "Demek ki benden farklı düşünüyorsunuz. Tek bildiğim bu durumun bana tuhaf geldiği."⁵ Bilge Absolem'in küçümseyici bir ifadeyle, "Sana mı, sen de kimsin?" sorusu, diyalogu başa döndürmüş, bir fasit dairenin (kısırdöngü) içine sokmuştu. Alice cevap vermedi. Dönüşmek, değişmek ve yeniden doğmak tırtılın doğasında vardı. Ve bu durum ona hiç de karışık gelmiyordu. Evrende var olan ve insana çok tuhaf gelen bazı şeyler, başka bir varlığın doğasının bir parçasıydı çünkü. İnsanın durduğu, bulunduğu yere göre değişiyordu her şey. Tıpkı Einstein'ın "İzafiyet Teorisi"ndeki gibi. Büyük-küçük, doğru-yanlış, güzel-çirkin ama neye ve kime göre? İşte kocaman bir soru daha. Elbette herkes imkanı kadar görüyor, gördüğü kadar anlıyor ve anladığı kadar yaşıyordu. Ortada bir elma vardı. Bu elma Alice için yalnızca iki ısırılabilir sulu bir meyve, tırtıl içinse aylarını geçireceği bir sığınaktı. Ve bu kadar farklılığın olduğu bir yerde şaşılacak asıl şey, bu duruma şaşmaktı...

Mantiğin evinde

Her şey bulunduğumuz yere göre değişiyorsa ve anladığımız kadarsa “gerçek” diye bir şey yoktu o halde. Dünya “anladığımız kadar”lardan oluşuyordu ve belki de biz birçok şeyi, belki de her şeyi yanlış anlıyorduk. Koca kafalı Düşes’in kapısındaki uşak kıyafeti giymiş balığın yanıtı, bu karmaşık konuyu oldukça net bir şekilde açıklıyordu. Alice, evin önünde duran Uşak’a içeri girmek istediğini söylemiş, o da umursamaz bir tavırla şu yanıtı vermişti: “Aramızda kapı olsaydı, kapıyı çaldığında açardım. İçeride olsaydık, seni dışarı uğurlardım. Ama şu an ikimiz de dışarıdayız.”⁶ Her şey bu kadar basitti aslında; Aristo mantığı. Önermeye vurursak:

1. Öncül: Evin kapısı sadece içeriden açılmaktadır.
2. Öncül: Alice ve Uşak içeride değildir.
3. Sonuç: O halde Alice de Uşak da kapıyı açamayacak ve eve giremeyecektir.

Sırtımasız kedi, kedisiz sırtıma

Ya dışarıdaydın ya da içeride... Bu gayet mantıklıydı aslında. Ve işin içine mantık girer de, zekice bakışlarının altından alaycı alaycı sırtan Cheshire Kedisi olmadan olur muydu hiç? Ormanın derinliklerinde; düşünce düşünce ve kendisini dinleyen, en önemlisi de anlayan birini bulamadığından, kendi kendine konuşa konuşa ilerleyen Alice durup, ağacın üstünden yüzüne pişkin pişkin bakıp gülümseyen Cheshire Kedisi’ne yol sorma gafletinde bulundu. Cevap, Alice’in kafasını daha çok karıştırdı.

Alice: “Lütfen söyler misin bana, hangi yöne gitmem gerekir?”

Cheshire Kedisi: “Sorunun cevabı nereye gitmek istediğine göre değişir.”

Alice: “Nereye gittiğim çok da umurumda değil.”

Cheshire Kedisi: “O zaman ne yöne gittiğin fark etmez.”

Alice, “Bir yere varayım yeter ki” diye ekledi.

“Yeteri kadar yürürsen emin ol bir yere varırsın”⁷ dedi Cheshire Kedisi sırtımayı sürdürerek. Aslında söylediği doğrudu. Yeterince yol alırsa bir yere varabilirdi. Ama önce nereye varmak istediğini belirlemeliydi. Bu sırada kedi, tıpkı yok olan bir düşünce, unutulmaya yüz tutmuş bir anı gibi, kuyruğunun ucundan başlayarak yavaşça ortadan kaybolmaya başladı; taa ki yalnızca sırtan ağzı kalana kadar. Alice daha önce pek çok defa “sırtımasız kedi” görmüştü. Ama “kedisiz bir sırtıma”yı ilk defa görüyordu. Bu, Harikalar Diyarı’nda şimdiye kadar gördüğü en tuhaf şeydi. Nasıl olurdu? Bir nesnenin veya “şey”in kendisi olmadan ilineği yani niteliği olabilir miydi? Alice bugüne kadar ilinekleri hep tözlerle (öz, cevher) birlikte algılamış ve düşünmüştü.

Sarı saçlı bir insan olmadan sarışınlığı, kırmızı herhangi bir nesne veya varlık olmadan kırmızıyı kavrayamaz ve anlatamazdı. Nesnelerin, nitelikleri, niteliklerin de nesneleri algılayışımızı etkilediğini, kavramların bu algılar üzerine kurulu olduğunu ve zincirleme bir şekilde, hepsini birbiriyle bağıntılı olarak kavradığını görüp irkildi. Düşüncelerimizi ve dolayısıyla hayatımızı bu kadar kısıtlamasına karşın ne kadar fark edilemeyen bir zincirdi bu. İnsanoğlunun beyninin kolaycılığı, şeyleri tasnif ederek, belirli bir paradigmaya göre arşivlemesine yol açıyordu. Biz böyle düşünüyor ve rahat ediyorduk. “Acaba mumsuz bir mum alevi nasıl görünürdü?” diye kendi kendine sordu Alice, düşünmekten ve yürümekten bitkin düşmüş bir halde...

Filozoflarla beş çay

Bu arada ukala Cheshire Kedisi, bu ilginç yolculuğa

çıkmasını sağlayan basit sorunun cevabını vermişti. Gizemli Beyaz Tavşan; Mart Tavşanı'nın evindeki, Çılgın Şapkacı ve Fındık Faresi'nin de katılacağı, İngilizlerin meşhur beş çayına yetişmeye çalışıyordu. Tüm telaşı bundandı. Tarif edildiği gibi, bir süre yürüdükten sonra oldukça büyük bir masa ve masanın bir köşesinde, sanki başka hiç yer yokmuş gibi sıkış tıksı oturan üç kişi çıktı karşısına: Koştura koştura davete yetişmiş olan Beyaz Tavşan; boynunda rengarenk, makara makara ipliklerden kolyesi ve başında kocaman, eski melon şapkasıyla Çılgın Şapkacı ve gergin gergin, sürekli patileri ve kulaklarıyla oynayan aksi evsahibi Mart Tavşanı. Haa bir de masanın üstündeki çaydanlığın içinde, kafasını dışarı çıkarmaya çalışan ama diğerleri tarafından sürekli engellenen uykucu Fındık Faresi. Alice neden böyle oturduklarına bir anlam veremeyerek evsahibinin yanındaki sandalyeye kuruldu ve meraklı gözlerle Mart Tavşanı'nın saatine bakmaya başladı.

“Ne garip bir saat! Saati değil de ayın kaç olduğunu gösteriyor sadece” dedi.

Çılgın Şapkacı, “Saati niye gösterebilir ki!” diye mırıldandı, “Senin saatin hangi yılda olduğumuzu gösteriyor mu?”

“Tabii ki hayır” diye cevap verdi Alice hazırcevaplıkla: “Ama

zaten uzunca bir süre aynı yılda olmayacak mıyız?”

“Benim saatim de bu nedenle saati göstermiyor işte”⁸ dedi Çılgın Şapkacı. Evet bu izafî bir durumdu. Harikalar Diyarı'nda zaman çok hızlı akıyor, günler tıpkı saatler gibi hızla geçiyordu. Bu nedenle saatlerin, dünyadakilerden farklı olarak saati değil de günü göstermesi normaldi. 24 saat; 150 yıl yaşayan bir fille, ömrü yalnızca o kadar olan bir kelebek için aynı uzunlukta mıydı? Veya Alice'in canı sıkıldığı zaman geçen 1 saatle -ona yıllar gibi geliyordu-, Harikalar Diyarı'ndaki 1 saat aynı ölçüler içinde değerlendirilebilir miydi? Zaman, mekan ve hareket, bağımsız şeyler değillerdi. Birbirlerini bütünlüyor ve etkiliyorlardı.

Alice bunları düşünürken bir yandan da “Hayatımda hiç bu kadar saçma bir çay partisi görmemiştım” diye geçirdi içinden. Ama söylenen şeyler üzerine düşününce; Bilge Absolem'e de, balık Uşak'a da, Cheshire Kedisi'ne de, Çılgın Şapkacı'ya da hak verdi. O kadar ki, kendisinin bunları daha önce nasıl olup da düşünemediğine şaşıtı. Her şey berraklaşıyor, netleşiyordu. Tıpkı ayaklarının altındaki toprak, gökyüzündeki güneş gibi. Bilmenin, anlamının ve içselleştirmenin düz ovasındaydı şimdi. Kendine her an biraz daha yaklaştığını duyumsamanın coşkusuyla bir adım daha attı...

Dipnotlar:

1 Lewis Carroll, Alice Harikalar Diyarında, Arkabahçe Yay., İstanbul, Mart 2010, s. 10

2 age., s. 11, 12, 13

3 age., s. 24

4 age., s. 26

5 age., s. 52, 53

6 age., s. 66

7 age., s. 73

8 age., s. 82

Kanyonlardan beyazperdeye:

Koyboyılar

YAZI: ŞENGÜL DURUCU

Hollywood'da

Sarışın" yani aşına olduğumuz adıyla "İyi" (Clint Eastwood), sakın adımlarla vuruşacağı noktaya geldi ve elindeki taşı nirengi noktası olması için yere bıraktı. Üç adamın da kaşları gerek biraz sonra vuruşacak olmanın stresinden gerekse kızgın güneşten, çapraz tüfeklik gibi çatılmıştı. Her şey susmuş, yalnızca gözler konuşuyordu. Karşısındakini tartmaya çalışan gözler... Önce Sentenza (Kötü, Lee Van Cleef), ardından da Tuco (Çirkin, Eli Wallach) taşla göre meydandaki yerlerini aldılar. Üç adam da görünmez bir "ölüm üçgeni"nin bir köşesindeydi şimdi. Bugün, 30 yaş ve üstü hemen herkesin çok iyi bildiği o ünlü düello müziği vardı fonda ve kurak mı kurak bir çöl. Müzik sustu, akbabaların mutluluk çığlıkları duyuldu. Ne de olsa ziyafet vakti çok yakındı... İyi-Kötü-Çirkin; üçünün de eli kabzada, üçü de tetikte... Vahşi

Batı'nın kanunları belli, ölen ölecek; içlerinden yalnızca biri nefes almaya devam edecek. Gerilim arttıkça trompet sesleri, kulakları çınlatırcasına yükseliyor. Eli silaha ilk giden İyi oluyor. Çirkin'in tercihi de önce Kötü'yü vurmaktan yana. Bir anda iki keskin nişancının hedef tahtası olan Kötü yediği kurşunlarla hemen arkasındaki; önceden kazılmış, ölüsünü kucaklamayı bekleyen açık mezara yuvarlanıyor. Çirkin, silahının ateşlemediğini anladığından elini başına siper etmiş, İyi'nin onun vurmasını bekliyor. Ama İyi, mezarın içinde ölü halde yatan Kötü'nün vücudunu kevgire çevirerek işini sağlama almakla meşgul. Çirkin çaresizce bekliyor. İyi, elinde silahı, sakın adımlarla yaklaşıyor ve gözleri korkudan faltaşı gibi açılmış, kan-ter içinde ölümü bekleyen Çirkin'e, o ünlü repliğini söylüyor: "Dünyada iki tür insan vardır dostum. Silahı dolu olanlar ve mezar kazanlar. Sen mezar kazacaksın."

“İyi, Kötü, Çirkin” ve gerçek!

Onlar, aynı hazinenin peşindeki üç kanun kaçağıydı. Üçü de çok iyi silahşördü; güçlü, acımasız ve yenilmez... Hollywood'un o büyüleyici “beyazperde”sini tek kurşunla delip, oradan gerçek dünyayı dikizlemeye ve gözümüzde adeta ilahlaştırdığımız, Western filmlerinin en önemli oyuncularından; Clint Eastwood, Lee Van Cleef ve Eli Wallach'ın hayatlarına bir “flashback” yapmaya ne dersiniz?

Üçü de zorlu bir hayatın içinden gelmiş olan aktörlerden Lee Van Cleef silahlara, filmlerde rol almadan çok daha önce aşındı; ekonomik sıkıntıları nedeniyle Amerikan Ordusu'na katılmış ve 2. Dünya Savaşı'nın yakın tanığı olmuştu. Ölüm ona hiç de yabancı değildi. İşçi bir babanın oğlu olan Clint, Hollywood'da figüranlık yapıyordu. Küçük bir rol dahi kapamadığı dönemlerde ise aç kalmamak için yüzme havuzu yapımında işçi olarak çalıştığından filmdeki “afili” karakterinin tersine, tıpkı bir mezarıcı gibi tüm gün çukur kazıyordu. İçlerinde tiyatro kökenli tek oyuncu Eli Wallach'tı. Yıllarca sahne tozu yutmuş, en büyük başarısını da orijinal adı İtalyanca, “Il buono, il brutto, il cattivo”* olan, Sergio Leone'nin yönettiği 1966 yapımı bir Spagetti Western filmi olan “The Good, The Bad and The Ugly (İyi, Kötü ve Çirkin)”yle elde etmişti. (Bu tarz kovboy filmlerine “Spagetti” deniyor çünkü Amerikan değil İtalyan yapımı. Ve alttan alta tüm dünyaya Anglosakson kültürünün propagandasını yapan Hollywood'un kilerin aksine insanları eğlendirmek, sinema keyfi yaşatmak ve elbette kar etmek amacıyla çekiliyorlar.) Ünlü aktör hala hayatta ve küçük rollerle de olsa Hollywood filmlerinde yer almayı sürdürüyor.

Vahşi Vahşi Batı

Şimdi, Hollywood'un bu karizmatik üç aktörünün gerçek hayatını bir kenara bırakalım ve silahımızla Vahşi Batı'nın, havasından geçilmeyen o "artist" kovboylarının şapkalarını uçuralım!

Western filmlerinin hemen hepsinde; "vahşi" gibi gösterdikleri Kızılderilileri yenerken (!), at üstünde türlü cambazlıklar yaparken, ustaca kement sallayıp attığını vururken izlediğimiz kovboyların gerçek yaşantısı, popüler kültürün pompaladığının aksine hiç de öyle özenilesi değildi. Hafiften alınlarına düşürdükleri şapkaları, çivi burun-yıldız mahmuzlu çizmeleri ve süet tozlukları; en tehlikeli anlarda bile dudaklarının arasından eksik etmedikleri sigaraları ve tıpkı bir sevgili gibi gece dahi beraber uyudukları silahlarıyla izlemeye alıştığımız ve adeta ilahlaştırdığımız bu "cool" adamlar, aslında sığır çobanıydı ve hayatları hiç mi hiç eğlenceli değildi. Sığırın bir araya toplanması, damgalanması ve güdülmesi gibi işlerle uğraşır,

geçimlerini bu yoldan sağlıyorlardı. Hayatı boyunca bir okulun kapısının önünden dahi geçmemiş, okuma-yazma bilmeyen, öldürmeye ayarlı bu adamların; Batı'nın "vahşi" unvanını taşımayı sürdürmesi için ekstra bir şey yapmasına gerek yoktu. Oldukça kaba saba ve yaptıkları iş nedeniyle pislik içindeydiler. Baştan ayağa sığır kokuyorlardı. Gereksinimlerine göre giyiniyorlar; yağmur ve güneşten korunmak için taktıkları şapkalarını, hem yelpaze hem de su taşı olarak kullanıyorlardı. Yaptıkları işe ve gezgin yaşantılarına uygun, kirini göstermeyen kalın pamuklu ya da yünlü gömlekler giyiyorlar; filmlerdekinin aksine, at sırtındayken sürtünerek omuzlarını kesmesin diye pantolon askısı, bellerini sıkmasın diye kemer takmıyorlardı. Tek gösterişli giysileri ayaklarındaki; ince, yumuşak deriden yapılmış, yumurta topuk çizmelerdi. At şaha kalktığında, ayaklarının üzengiden kaymaması içindi topuklar. Sürü güderken tüm araziye kaplayan toz-dumandan etkilenmemek içinse, boyunlarına bağladıkları üçgen biçimindeki mendilleri kullanıyorlardı. Bacaklarını çalılardan ve kaktüs dikenlerinden; pantolonlarının üstüne giydikleri, ayı ya da koyun postundan tulumlarla koruyorlardı. Ceketleri yoktu. Ceket; kasabadaki tüccarlar, bankerler ve zengin çiftlik sahipleri içindi. Onun yerine kollarını rahatça hareket ettirebilecekleri ve sigara kağıdı, tütün kesesi ve kibrit gibi, ellerini attıklarında rahatlıkla bulmak istedikleri şeyleri koyabilecekleri, bol cepli yelekler giyerlerdi.

Ölmek var dönmek yok!

Omuzlarında kementleri, baldırlarında bıçakları, bellerinde tabancaları ve eyerlerinde tüfekleriyle büyük sığır sürüleri için oldukça elverişli geniş otlakların bulunduğu, Amerika'nın güneyinde yer alan Teksas eyaletinden, ülkenin ortasındaki Kansas eyaletine dek sığır sürüsü güdüyorlar; çölün, gündüzleri sıcak ve kurak, geceleri ise taş çatlatacak denli soğuk ikliminde; 1600 km'lik tehlikeli, uzun ve meşakkatli bir yolu, at sırtında katediyorlardı. Kitanın, nüfusu çok seyrek olan bu orta bölümünde, büyükçe bir sürüye bekçilik edip onları telef olmadan yerine ulaştırmak oldukça güç ve tehlikeliydi. Sürüsünü onlara emanet eden sığır çiftliği sahipleri, kayıplardan ve teleflerden ne olursa olsun onları sorumlu tutuyordu. Yabani hayvanlar, hırsızlar, Yerliler, bulaşıcı hastalıklar ve tehlikeli doğa koşulları karşısında sürüyü ölümüne korumakla görevliydi. Bunun en etkili yolu ise silah taşımak ve sık sık kullanmaktı. Onlar da öyle yapıyorlar, kelle koltukta haftalarca süren yolculuklarında, ölmek için öldürüyorlardı... Buna rağmen kah Yerlilerin saldırısına uğruyorlar, kah sığırlara zarar gelmeden aşmaya çalıştıkları ırmaklarda boğularak yaşamlarını yitiriyorlardı.

Ama rant büyük; para tatlıydı. Üstelik en büyük marifetleri at üstünde ustaca durmak ve iyi silah kullanmak olan bu adamların yapabileceği, yapsa dahi bu kadar iyi para kazanabileceği başka bir iş yoktu. Öyle ya! Yalnızca kovboyları ve silahşörleriyle ünlü sandığımız Teksas, aslında bir sığır cennetiydi ve bu bölgede ancak 4 dolara satılabilen bir sığır, sanayinin gelişmiş olduğu doğu eyaletlerinde 40 dolara rahat rahat alıcı buluyordu. Bu "bir avuç dolar"*** dan çok daha fazlasıydı ve bu para için hayatını riske atmaya değerdi. Kovboylar günlerce hatta haftalarca at sürerek sığırları, henüz Teksas'a ulaşmamış olan tren yoluna götürüyor ve oradan katarlarla; Virginia, Güney Carolina, Georgia gibi doğu eyaletlerine gönderiyorlardı. Doğru eyaletlerindeki sığır tüccarları, "ölümüne" yapılan bu ucuz et ticaretini durdurmak için legalden illegale pek çok yola başvurdu ancak başarılı olamadılar.

Kovboyların korkulu rüyası

Kovboyların bu zorlu yaşamı, 1865'te İç Savaş'ın sona ermesiyle daha da zorlaştı. Boşta kalan ve iş bulmak umuduyla doğuya gelen vasıfsız yüzlerce genç, günlük 1 dolara kovboyluk yapmaya hazırды. Üstelik bu "taze kovboy"lar arasında "birkaç dolar için"*** kovboyluktan çok daha ağır işlerde çalışmış, Abraham Lincoln önderliğindeki Cumhuriyetçilerin yani Kuzeylilerin, İç Savaş'ı kazanmasıyla özgürlüğüne kavuşmuş siyahi Amerikalılar -eski köleler- ve yepyeni bir başlangıç yapmak için güneyden göç etmiş Meksikalılar da vardı. Yani artık daha vahşi bir rekabet söz konusuydu ve bir Amerikan atasözünün de durumu özetlediği gibi "Acı yoksa kazanç da yok (No pain, no gain)"tu. Neyse ki sığır ticareti, senede 4 milyon büyükbaş hayvanın batıdan

doğuya taşındığı büyük bir sektördü ve aslanın midesinden çıkararak da olsa emektar kovboylar da hala bu işten ekmek yiyebiliyordu.

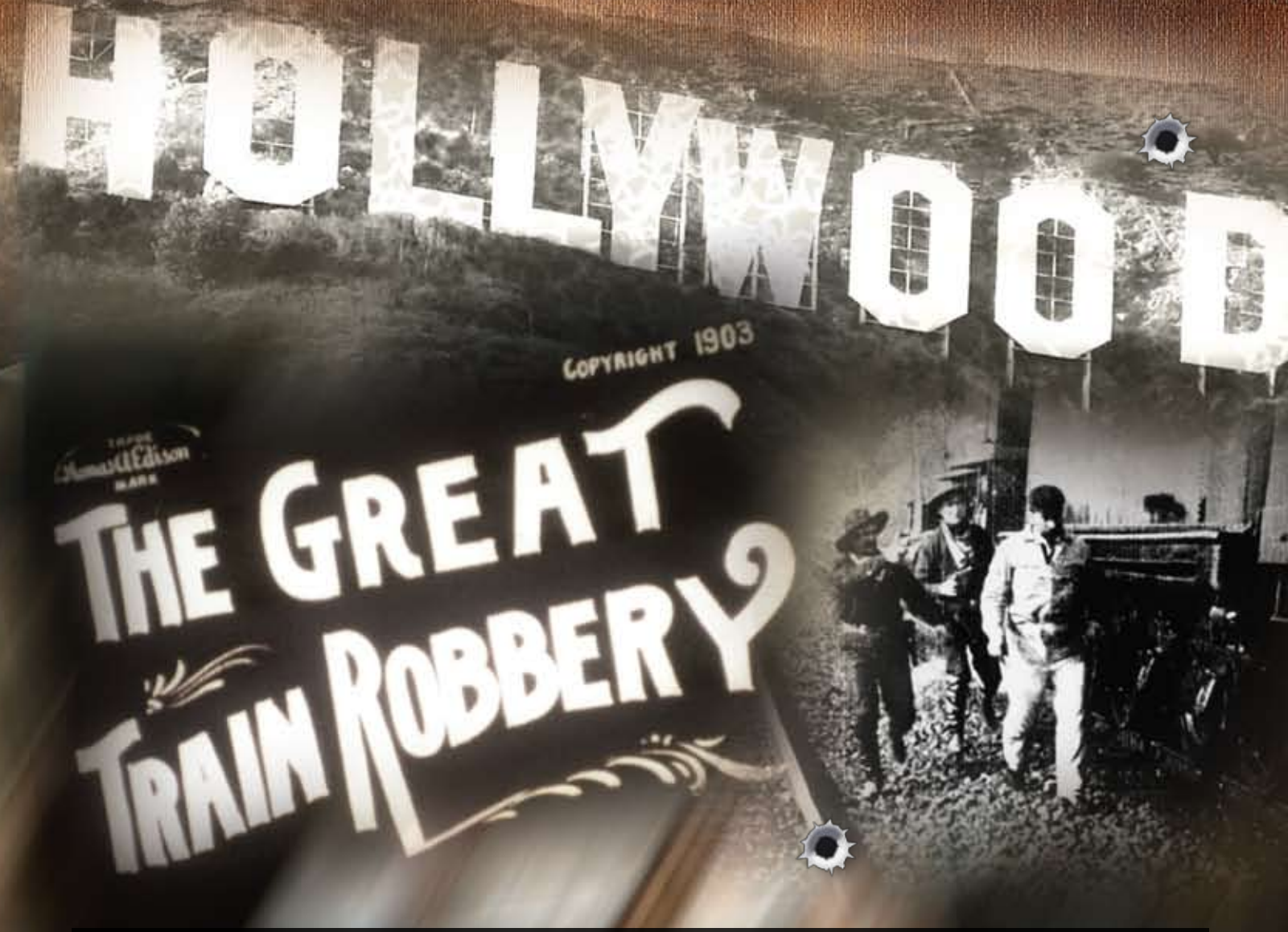
Ama bir gün, o geldi; kovboyların korkulu rüyası... Tüm Amerika'yı bir örümcek ağı gibi baştan başa sarıyor, kocaman siyah bir el misali her yere uzanıyordu. Lincoln'ün, ticari alanda ayırt etmeksizin her bölgeyi kalkındırma ve destekleme politikası doğrultusunda yapımı hızlandırılan demiryoluydu bu. Halkın kullanımına 1830 yılında açılan ve uzak kavramını ortadan kaldıran demirden ağlar, kovboyların köküne kibrit suyu dökmek için Teksas sınırına dayanmıştı işte. Dünyaca ün kazanmış Pioneer (öncü) adlı lokomotif, 1848'de Chicago'dan hareket etti ve yolunun üzerindeki tüm eyaletlere uğrayarak Utah'a ulaştı. Dünya ticaret hayatını değiştiren tren yolu artık; devlet ve kanun olmadığı için ölümün ve öldürmenin sıradanlaştığı Vahşi Batı'daydı. Yani devlet, demirden koca elleriyle kasabada geziyordu...

Sert adamlar konsomasyonda

Açıkları en ünlü yol olan Chisholm'den 1866'da 300 bin, 1871'de ise 600 bin sığırın geçmesini sağlayan kovboyar, demiryolunun gelişyle tarih olmuştu işte. Teknoloji pek çok meslek gibi kovboyluğun da sonunu getirmişti. İşsiz kalan veya çok zor şartlar altında çalışan kovboyar da çareyi, artık zamanlarının neredeyse tamamını geçirdikleri "saloon"larda, yollarda başlarından geçen ilginç olayları anlatıp insanların daha fazla içmesini sağlayarak, bar sahibinden ücretsiz içki ve yemek almakta buldu.

Zamanında duruşundan, bakışından dahi korkulan bu sert adamlar "saloon"larda adeta konsomasyon yapıyordu. Eee başka çareleri de yoktu hani. Ne de olsa, eski bir kovboy atasözünün dediği gibi "Çaydanlık bakmakla kaynamaz"dı. Kasaba sakinleri bu güngörmüş, korkusuz adamların ilginç hikayelerini dinlemek için neredeyse her gece bara geliyor; emektar kovboylarsa çevrelerine toplanan kalabalığa adeta

bir stand-up'çı gibi abarta abarta, ballandıra ballandıra başından geçenleri anlatıyordu. Bar sahibi her gece iş yaptığı, kasabalılar ise tekdüze hayatlarına biraz olsun renk geldiği için memnundu. Ama bu işe en çok sevenler elbette, sığır çobanlığından çok daha kolay ve temiz bir iş bulmuş -daha doğrusu icat etmiş- olan ve dinleyici kitlesinin her geçen gün artmasıyla artık eskisinden de çok para kazanan kovboyardı. Yıllar boyunca başlarına gelen o acayip hatta trajik denebilecek olayların bu kadar para edeceğini hiç düşünmedikleri için, define bulmuşçasına mutlulardı. Bu işin iyi para getirdiğini gören tüccar ve bankerler, halk arasında popüleritesi yüksek olan kovboylara, kiraladıkları salonlarda gösteri yapmayı teklif etti. Kovboyar bu teklifi kabul ederek aktörlük mesleğine geçiş yaptıklarının farkında değillerdi ancak çok değil 15-20 yıl sonra bölgelerinin aranan vodvil sanatçıları arasına girecek, başka eyaletlerde gösteriler sunacak ve bu "kendiliğinden macera"nın sonunda kendilerini Hollywood stüdyolarında bulacaklardı. Zaten sırf kovboyların anavatanına yakın ve iklimi her mevsim Western filmi çekmeye uygun olduğu için, Vahşi Batı'nın da batısındaki California eyaletinde kurulmamış mıydı Hollywood stüdyoları...

Amerika'da Hollywood iktidarı

Bir zamanlar sığır sürüleri gönderdikleri doğudaki sanayi kentlerini ilk kez, gösteri yapmak için çıktıkları turneler sayesinde gördüler. Cilveli kaderin işine bakın ki; her daim çoluk çocuk tıklım tıklım dolu olan, indirimli seanslarla daha da şenlenen gösteri salonları; zamanında sığır etlerinin bozulmaması için geliştirilen soğutma-havalandırma sistemleriyle iklimlendiriliyordu. Bilet alana şeker, gazoz ve

mısır mahsulünün çok yüksek, dolayısıyla mısırın neredeyse yakılacak kadar bol olduğu seneler ise patlamış mısır vererek promosyon yapan tiyatro salonları, yerini yavaş yavaş kısa metrajlı siyah-beyaz filmlerin gösterildiği dünyanın ilk sinema salonlarına bıraktı. Western'in bir tür olarak Amerikan sinemasına girişi ise 1903 yılında, sessiz sinema döneminde, Edwin S. Porter'ın yönettiği 9 dakikalık "Great Train Robbery (Büyük Tren Soygunu)" filmiyle gerçekleşti. Bir kurgusu olan, sahneleri akıcı bir şekilde devam eden ve patlayan silahlar, koşan atlar, trenler ve soyguncularla bir Western'de olması gereken tüm özellikleri taşıyan film, Amerikalılar tarafından büyük ilgiyle karşılandı. Bunu yine Western türünde başka filmler izledi.

Düş pazarının “big brother”ı

İnsanlar akın akın film izlemeye geliyorlardı. Sinemalar adeta halkın toplandığı agoralara dönüşmüştü. Amerikalıların düşünce, fikir ve kültür dünyasına beyazperde şekil veriyordu artık. Banliyölere ulaşmanın en kısa ve etkili aracıydı filmler. Sezarların, parçalanma döneminde Roma halkını, kölelerin aslanlara yem edildiği gladyatör gösterileriyle eğlendirerek ve oyalayarak yönettiği gibi, Beyaz Saray da “özgürlükler ülkesi”ni Hollywood filmleriyle yönetiyordu artık. Ne de olsa “Amerikan rüyası”nda herkese yetecek kadar düş vardı. Ve kovboyar da bu düşten paylarına düşeni almakta gecikmediler. Amerikalılar, aktör olarak değil de kültür ve geleneklerinin birer temsilcisi gibi gördükleri bu sert

adamları çok sevmişlerdi. Art arda çevrilen kovboy filmleri sadece Amerika’da değil, dünya sinemalarında da kapalı gişe oynuyordu. Öyle ki, asıl adı Thomas Edwin Mix olan ünlü aktör Tom Mix, Hollywood’da çalıştığı 20 yılda 336 film çevirdi ve ünü tüm dünyaya yayıldı. Dünya, Amerika’yı ve kültürünü bu filmlerden öğreniyordu. Talep yüksek olunca yalnızca film sektörüyle yetinmedi ticaret adamları. Vahşi Batı’nın yaman kovboyarları; çizgi romandan hikayeye ve çizgisiz (!) romana binlerce eserin kahramanıydı artık. Kovboyarla ilgili her şey “çok satıyordu”. Hatta Türkiye’de bile, orijinal adı “Capitan Miki” olan ancak Türk yayıncıların “Tommiks” adıyla piyasaya sürdüğü çizgi roman bir fenomene dönüşmüştü. Öyle ki 7’den 70’e hepimiz “Tommiks” okuyorduk. Amerika denince akla ilk gelen şey artık Roy Rogers, Tom Mix, Gary Cooper, John Wayne veya Clint Eastwood’un; başında şapkası, ağzında purosusu ve belinde, her an çekmeye hazır tuttuğu tabancasıyla at üstünde dörtnala giden görüntüsüydü. Karizmatik, güçlü ve cesur bir “big brother”...

Calamity Jane, Billy the Kid ve Daltonlar

“American cowboy” efsanesi 50 yıldan fazla bir süre, tüm dünyayı etkisi altına aldı. Western türünde binlerce roman ve hikaye yazıldı; yüzlerce film yapıldı. Popüler kültür, Vahşi Batı’nın gerçek hayatta yaşamış olan ilginç tiplerini allayıp pullayıp piyasaya sürmüş, sıradan insanlardan hayali kahramanlar yaratmış ve milyonlarca dolar

kazanmıştı. Esinlenen karakterlerin yaşamı ise Hollywood projektörlerinin gösterdiğinden çok ama çok farklıydı. Kendisiyle ilgili filmlerin yapıldığı yıllarda oldukça yaşlı bir kadın olan, erkek fatma Calamity Jane aslında bir fahişeydi. Billy the Kid gerçekte de çok iyi bir silahşör ve azılı bir kanun kaçağı; efsane karakter Buffalo Bill ise “kafatasçı” bir asker yani usta bir Kızılderili avcısıydı.

“Yalnız kovboy” Red Kit’in yakalamak için sürekli peşinden koştuğu Dalton Kardeşler ise yolcu treni, banka ve posta arabası soyan ve bunları yaparken gözünü kırpmadan adam öldürebilen, Amerika’nın en meşhur ve en azılı soygun çetesi idi. Daltonlar’ı diğer kanun kaçaklarından ayıran küçük (!) fark ise kanun adamı olmaları, tüm bunları yaparken şerif rozeti taşımalarıydı.

- * İyi, Kötü, Çirkin (The Good, The Bad and The Ugly): Ünlü sinemacı Sergio Leone’nin senaryosunu yazıp yönettiği ve “Dolar Üçlemesi” adını verdiği serinin son filmi. Film, IMDb’nin dünyanın gelmiş geçmiş en iyi 250 filmi listesinde 4. sırada yer alıyor.
- ** Bir Avuç Dolar (A Fistful of Dollars): “Dolar Üçlemesi” serisinin 1964 yapımı ilk filmi.
- *** Birkaç Dolar İçin (For A Few Dollars More): “Dolar Üçlemesi” serisinin 1966 yapımı 2. filmi.

A

BD'nin Pennsylvania eyaletinde yaşayan Maria Villacreses, ekonomik krizden etkilenen milyonlarca insandan biri. Düğün masraflarını karşılayacak parası olmayan Villacreses'in imdadına kasaba sakinleri yetişti ve ona Allentown'daki "Community Exchange" adlı zaman bankasına başvurmasını önerdiler. Villacreses bankaya üye oldu ve düğün günü geldiğinde saç, makyajı, hatta düğün pastası bile "Community Exchange" üyeleri tarafından yapıldı. Yaklaşık 2000 dolar değerindeki bu hizmetleri bankanın sağladığı 200 zaman doları sayesinde elini cebine atmadan alan Villacreses, kazandığı zaman dolarlarının karşılığını medikal çevirmenlik ve evcil hayvan bakıcılığı yaparak ödedi.

Huzurevinde yaşayan 79 yaşındaki Joan Stevenson başkalarına muhtaç olmadan kendi evinde yaşamak istiyordu. Community Exchange üyeleri Stevenson'un kendi evine yerleşmesine yardımcı oldular ve tek başına yapmakta zorlandığı temizlik, yemek ve alışveriş gibi işlerde ona destek olmaya başladılar. O da bu hizmetlerin karşılığında Community Exchange toplantılarına evsahipliği yaptı ve iş arayan

zaman bankası üyelerinin özgeçmişlerini hazırladı. Maria ve Joan'un hikayeleri benzer binlerce hikayeden sadece ikisi. ABD'nin dört bir yanında ekonomik krizden etkilenen topluluklar sayıları gün geçtikçe artan zaman bankalarına başvuruyor. Ülkedeki 115 zaman bankasının çatı organizasyonu "Time Banks USA (Zaman Bankaları ABD)" verilerine göre son yıllarda zaman bankacılığına ilgi, dikkat çekici şekilde arttı. 2010 yılında yaşanan finansal krizin ardından New York'taki zaman bankalarına başvuruların sayısı neredeyse iki katına çıktı. Ekonomik durum kötüye gittikçe insanlar sosyal ağlara daha fazla ilgi göstermeye başladı.

PARAYA YER YOK

Değişim aracı olarak para yerine zaman birimlerinin kullanıldığı bir "hizmet değişimi" modeli olan zaman bankacılığı, halihazırdaki ekonomik yapıya bir alternatif olarak görülebilir. Özünde oldukça basit işleyen sistemde, ne türde olursa olsun bir saatlik emek, bir zaman dolarına eşit. Dolar dendiğine bakmayın, bu sadece kullanımda olan para birimine gönderme yaparak sistemi daha anlaşılır kılmak için kullanılan bir ifade. Zaman bankacılığında paranın kesinlikle yeri yok. ABD'de "zaman doları", İngiltere'de "zaman kredisi", Türkiye'de "zum"; ülkeden ülkeye adı değişse de dünyadaki tüm zaman bankalarında 1 saat=1 zaman birimi. Takastan farklı olarak zaman bankasındaki işlemler iki kişi arasında olmak zorunda değil. Örneğin; Jane, John'un bebeğine bakıyor; John, Mary'nin buzdolabını tamir ediyor; Mary, Tom'un Fransızca öğrenmesine yardımcı oluyor ve zincir bu şekilde devam ediyor. Bu sistemde herkesin emeği eşit değere sahip. Kişinin ne kadar zaman dolarına sahip olduğu bir "banka hesabı"yla takip ediliyor.

İnsanları zaman bankalarına çeken şey genellikle ekonomik sebepler. Fakat bir süre sonra bu "alışveriş"ten çok daha fazlasını kazandıklarını hissediyorlar. Sosyalleşme, çevre edinme, komşularını daha yakından tanıma, topluluk

"VAKİT, NAKİTTİR" SÖZÜ HAYATIMIZIN HER ALANINDA GEÇERLİ BİR MOTTOYA DÖNÜŞMÜŞ DURUMDA. EVET, VAKTİMİZ ÇOK DEĞERLİ. DEĞİŞİM ARACI OLARAK PARA YERİNE ZAMAN BİRİMLERİNİN KULLANILDIĞI ZAMAN BANKACILIĞINDA İSE VAKİT, NAKİTTEN ÇOK DAHA DEĞERLİ BİR ŞEYİN, PAYLAŞIMIN ORTAK PAYDASI HALİNE GELİYOR. BU BANKADA PARA GEÇMİYOR, SADECE ZAMAN...

Zamanınızı harcamayın

BANKADA SAKLAYIN

YAZI: MÜGE YALÇIN

bilincine sahip olma ve var olan yetenekleri pratiğe dökerek geliştirme olanağı...“Time Banking and Health (Zaman Bankacılığı ve Sağlık)” adlı kitabın yazarı Profesör Judith Lasker’a göre zaman bankacılığı sistemini kullananlar,“içinde yaşadığımız çılgın ve öngörülemez dünyada hayatta kalmak için en iyi yolun yerel bağlar kurmak ve yerel ekonomileri desteklemek olduğuna inanıyor.”

SOSYAL POLİTİKANIN İFLASI

Bugün, zaman bankacılığının kutsal kitabı kabul edilen “No More Throw-Away People (Tüketim Toplumu Son)”ın yazarı ve TimeBanks USA’nın kurucusu Hukuk Profesörü Edgar S. Cahn, “İnsanın ihtiyaç duyulmaya ihtiyacı vardır” düşüncesiyle kurmuş bu sistemi. Cahn, 1980 yılında geçirdiği kalp krizinin ardından bir süre hastanede yatmış. Zaman bankası fikrinin tohumları da burada atılmış. Hastanede yattığı dönemde kendini başkalarının yardımına muhtaç halde bulan Cahn; yoksul, hasta ve yaşlı insanların her zaman bu durumda olduklarını fark ederek hasta yatağında bu konu üzerine kafa yormaya başlamış. 1980’lerin, ABD’de sosyal yardım programlarına verilen ödeneklerin kesildiği

ve ülkede sosyal hizmetlerin nasıl daha etkin hale getirilebileceğinin tartışıldığı bir döneme denk gelmesi de Cahn’ın bu fikri bulmasında itici güç olmuş. Ülkedeki sosyal hizmet ağının neden yetersiz kaldığı üzerine düşünen Cahn, bu tür kurumların yardım etmek istedikleri insanlardan gelecek yardımları kabul etmekte isteksiz olduklarını ve sistemin bu nedenle bir noktadan sonra tıkanıp sonucuna varmış. Buna alternatif olarak da toplulukların kendi içinde bir yardımlaşma ağı kurmalarını sağlayan zaman bankacılığını geliştirmiş. Zaman bankacılığı; para merkezli pazar ekonomisi ile toplam ekonomik aktivitenin %40’ını oluşturan, paranın kullanılmadığı pazar dışı ekonomileri (örneğin “çalışan” kategorisinde sayılmayan ev kadınlarının yaptığı işler) birleştiren “ortak üretim (co-production)” modeline dayanıyor. Bu modelde tüketiciler; sağlık, eğitim ve güvenlik gibi hizmetlerin ortak üreticisi olarak konumlandırılıyor. 1980’lerin sonunda Cahn, zaman bankacılığı fikrini pratiğe dökerek TimeBanks USA’yı kurdu. ABD hükümetinden de destek alan zaman bankaları, kısa sürede dünya çapında 37 ülkeye yayılan bir hareketin öncüsü oldu.

Zaman bankacılığı ile Barcelona’da yaşarken tanışan Ayşegül Güzel, bu fikri çok sevip Türkiye’ye getirmeye karar vermiş. Güzel, zaman bankacılığını sosyal bir ağ ile birleştirerek “Zumbara” yani “Zaman Kumbarası” adlı bir web sitesi kurmuş. 2010 yılında faaliyete geçen ve üye sayısı birkaç ayda 400’e ulaşan www.zumbara.com’da web tasarımından meditasyona, permakültürden direksiyon dersine sayısız hizmet değişimi yapılmış bugüne kadar. Tunceli’den Balıkesir’e Türkiye’nin pek çok kentinde üyesi bulunan Zumbara platformuna kayıt olmak için bir üyenin sizi davet etmesi gerekiyor. Siteye kayıt olduktan sonra profil bilgilerinizi girip ilgi alanlarınızı, hangi konularda paylaşım yapabileceğinizi ve hangi zaman aralığında müsait olduğunuzu belirtiyorsunuz. En son adım diğer üyelerle iletişime geçip hizmet değişimine başlamak. Zumbara’da kullanılan zaman kredisine “zum” adı veriliyor. Siteye kayıt olan herkese 5 zum hediye ediliyor. Zumbara’da en çok; yabancı dil eğitimi, internetten satış danışmanlığı ve aşçılık gibi hizmetler talep ediliyor.

Zaman bankacılığı, içinde yaşadığımız ve değişeceğine pek de inanmadığımız sistemin dışında bir gerçeklik sunuyor bizlere. Yani tünelin sonunda ışık var, tabii görmesini bilene...

YAZI: MÜGE YALÇIN

Regensburg

YAVAŞ YAŞA, İYİ YAŞA!

TÜKETİMİ KÖRÜKLEYEN, ÜSTÜNE ÜSTLÜK BİR DE GÖRÜNTÜ KİRLİLİĞİ YARATAN ALIŞVERİŞ MERKEZLERİNİN YERİNİ RENGARENK ÇARŞI VE PAZARLARIN ALDIĞINI DÜŞÜNÜN. EGZOZ DUMANIYLA BİZİ ZEHİRLEYEN OTOMOBİLLER DE YERİNİ BİSİKLETLERE VE HAFİF RAYLI SİSTEMLERE BIRAKSIN. PEKİ YA DOĞAL GÜZELLİKLERİN ORTASINA KONDURULAN BİRBİRİNİN AYNI OTEL ZİNCİRLERİ? ŞİRİN BUTİK OTELLER VE PANSİYONLAR VARKEN ONLARA DA İHTİYAÇ YOK. YAVAŞ ŞEHİRLERE HOŞ GELDİNİZ.

Orvieto

Bra

Gelişen teknoloji ve kapitalizmin etkisiyle hayatın her alanında zaman algısı değişti. Hayatın koşuşturması içinde kıt bir kaynak haline gelen zamanı verimli kullanmak için akla kararı seçen insanların imdadına hızlı ulaşım ve tüketim seçenekleri yetişti. Kısacası hayat hızlandı. Ancak eşyanın doğası gereği her akım kaçınılmaz olarak kendi karşıtını doğuruyor. Amerika'dan dünyaya yayılan hızlı yemek (fast food) akımı da önce yavaş yemeğin (slow food), ardından "cittaslow" yani yavaş şehirlerin ortaya çıkmasında etkili oldu.

1986'da İtalya'da ortaya çıkan ve 1989'da Paris'te imzalanan manifestoyla uluslararası boyut kazanan "Yavaş Yiyecek Birliği", fast food'un beraberinde getirdiği tüketim ve yaşam tarzına tepki amacıyla kuruldu. Yerel mutfakları korumak, bölgesel ekosistemlere uygun sürdürülebilir tarımı teşvik etmek ve insanları gıda konusunda bilinçlendirerek "Yiyecek seçimlerimiz dünyanın geri kalanını nasıl etkiliyor" sorusuna cevap aramak hedefiyle yola çıkan hareketin bugün 132 ülkede 100 binden fazla üyesi var. "La dolce vita" yani "tatlı hayat" ülkesi İtalya'nın, yavaş yemek felsefesini yerel toplulukları ve yönetimleri içine alacak şekilde genişletmeyi ve gündelik hayatta eko-gastronomi konseptini yaygınlaştırmayı kendine misyon edinen yavaş şehir akımının doğum yeri olmasına şaşmamak gerek.

SIRADANLIĞA HAYIR

1999'da İtalya'nın Toskana bölgesindeki Greve in Chianti kentinde, "Yavaş Yiyecek Birliği" üyesi olan 30'a yakın şehrin temsilcisinin katılımıyla düzenlenen toplantıda ortaya çıkan "cittaslow", İngilizce "slow (yavaş)" ve İtalyanca "citta (şehir)" kelimelerinin birleşimi. Bu toplantının sonunda imzalanan bildirmede; küreselleşmenin, farklılıkları ortadan kaldırarak tek tip insan modeli yaratma yolunda hızla ilerlediği ve gelecekte dünyanın her yerinde sıradanlığın hakim olacağı endişesi dile getirildi. Bu tehlikeye karşı geliştirilen çözümse yerel değerlere sahip çıkılması ve hayatın "yavaş"latılmasıydı.

Greve in Chianti

İtalya'nın ilk yavaş şehirlerinden Orvieto'nun eski Belediye Başkanı Stefano Cimicchi'ye göre yavaş şehir olmak, her şeyi durdurup zamanı geri almak anlamına gelmiyor. "Müzelerin içerisinde yaşamak istemiyoruz. Tek istediğimiz modernle geleneksel arasında, kaliteli yaşamı destekleyen bir denge oluşturabilmek."

Orvieto Katedrali duvarından bir kesit

SALYANGOZUN PEŞİNDE

Çevreyi, tarihi, yerel tat ve kültürleri koruyan, sade bir yaşamı teşvik eden şehir; yavaş şehir özetle bu... Greve in Chianti, yavaş şehir kriterlerini yerine getirerek cittaslow'un simgesi salyangoz logosunu taşıyarak hak kazanan ilk kent oldu. Ardından yine İtalya'nın Bra, Positano ve Orvieto şehirleri geldi. "Yavaşlık" dalgası zamanla tüm dünyaya yayıldı. İtalya, 42 şehirle hareketin şampiyonu olmaya devam etse de Almanya, İngiltere, İspanya, Portekiz, Avusturya, Polonya, Kuzey Kore, Norveç, Avustralya, ABD, İsviçre, Kanada, Çin, Macaristan, Yeni Zelanda, Güney Afrika, İsveç, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda ve hatta Türkiye'den toplam 142 şehir ve kasaba da artık bu birliğin üyesi. Yavaş şehir olmak için; gürültü kirliliğini ve trafik problemini ortadan kaldırmak, yeşil alanları artırmak, yerel üretim yapan çiftçiler ile bu ürünleri satan esnafı desteklemek ve yerel mimari öğeleri korumak gibi 50'den fazla kritere uyulması gerekiyor. Üstelik iş, salyangoz logosunu almakla da bitmiyor. Çünkü bir kez yavaş şehir olduktan sonra gizli denetimler başlıyor.

Kuzey Amerika'nın ilk yavaş kenti olan Cowichan, Kanada'nın batısında yer alan eski bir balıkçı kasabası. Yavaş şehir olmasının ardından turizm, geçim kaynağı olarak balıkçılığın yerini almaya başlamış.

İtalya'nın en popüler tatil beldelerinden Amalfi de yavaş şehir hareketinin simgesi olan salyangoz logosunu taşıyor. Geçmişte bağımsız bir cumhuriyet olan Amalfi, doğal ve tarihi güzellikleriyle Cenova ve Venedik gibi kentlerin de rakibi.

“ZİNCİR”LERİNİZDEN KURTULUN

Yavaş şehirlerde fast food zincirlerine, şehir merkezinde araç kullanımına, süpermarketlere ve dev reklam panolarına yer yok. Yani metropollerin yavaş şehir olması mümkün değil. Zaten sadece nüfusu 50 binin altındaki kent ve kasabalar birliğe girebiliyor. Yavaş şehirler giderek turistik çekim merkezleri haline gelse de yerel üretimi desteklemek için uluslararası otel ve restoran zincirlerine izin verilmiyor. Bu şehirlerde yavaş yaşayarak hayatın tadını çıkarmak mümkün.

Kasım 1999'da Orvieto'da hazırlanan sözleşmeye göre yavaş şehirlerin uyması gereken kriterlerden bazıları şunlar:

- İçinde bulunduğu bölgenin ve kentsel yapının doğal niteliğini korumak ve geliştirmek için geridönüşüm ve temiz enerji gibi çevreci politikalar geliştirip uygulamak.
- Toprağı sadece üzerine bina inşa etmek için kullanmak yerine işlevsel ve çevre dostu bir altyapı kurmak.
- Organik tarımı desteklemek, genetiğiyle oynanmış gıdaları yasaklamak.
- Kent veya kasabanın yerel kültür ve geleneklerini korumak.
- Yerel üretimi teşvik ederek tüketicilerin üreticilerle doğrudan temasını sağlayacak ortamlar (yerel pazarlar vb.) yaratmak.
- Konukseverliği teşvik etmek.
- Başta gençler olmak üzere tüm kent sakinlerinin yavaş şehirle ilgili bilinçlenmesini sağlamak.

Kısacası yavaş şehirler; doğal hayatla barışık, sahip olduğu kültürel ve tarihi değerleri korumaya özen gösteren, doğaya zarar veren teknolojilerin kullanılmadığı, otomobil ve fosil yakıtların kullanımının asgariye indirildiği, dev

alışveriş merkezleri ve rezidansların gölgesinde tek tipleşen şehirlerden ayrı olarak kendi kimliğine sahip çıkan yerler.

Peki yavaş şehirler gerçekten bu kadar ütöpik yerler mi? Bu noktada yavaş şehir politikalarının nasıl uygulandığı ve kimleri kapsadığı büyük önem kazanıyor. Yavaş şehir fikrinin temelinde, küreselleşmenin kentsel kültür ve kimlikler üzerinde yarattığı olumsuz etkilere karşılık, kalkınmanın yerel üretim yoluyla sağlanması yatıyor. Ancak bu kalkınmadan herkes faydalanamayabiliyor. Yavaş şehir sertifikası alan bazı kent ve kasabalar sadece zenginlerin yaşamaya gücünün yettiği, emlak fiyatlarının astronomik seviyelere çıktığı, dışa kapalı yerleşim yerleri haline gelebiliyor. Yazar Joel Kotkin, İtalya'daki yavaş şehirleri örnek veriyor: “Çok düşük bir doğum oranı, gittikçe yaşlanan bir nüfus ve durağan bir ekonomi. Öte yandan mükemmel bir yaşam tarzı, ama sadece parası olanlara. Peki ya gelecek nesiller?” Özünde sanayi toplumunun ve dolayısıyla büyük şehirlerin insanı robotlaştıran, üretim yerine tüketimi dayatan ve doğal kaynakları yok eden yapısına alternatif, farklı bir dünya yaratılabileceği inancıyla yola çıkan yavaş şehir hareketinin amacına ulaşması için “cittaslow” kriterlerine, eşitlikçi toplum ve sosyal yardımlaşma gibi hedefleri de katmak gerekebilir.

Vernazza

Borgo

Chaudfontaine

TÜRKİYE DE YAVAŞLIYOR!

Yavaş şehirle ilgili araştırma yaparken arşivlerde birkaç yıl geriye gidildiğinde Türkiye'den pek çok yazarın, "Ülkemiz neden boş duruyor? Ege ve Akdeniz'in şirin kasabaları yavaş şehir olamaz mı?" diye serzenişte bulunduğu göze çarpıyor. Tarihi ve doğal güzellikleriyle ünlü olsa da çoğu kez bu mirası koruyamaması nedeniyle eleştirilen Türkiye, 2000'li yıllarda "yavaş" şehirleşme adına "hızlı" adımlar attı. 2009'da İzmir'in, adı pek duyulmamış ilçesi Seferihisar, Türkiye'nin ilk yavaş şehri oldu. 35 bin kişilik nüfusunun büyük kısmı tarımla uğraşan ve turizmin yıkıcı etkisinden görece korunabilmiş ilçenin yavaş şehir olmasının ardından 60'a yakın kent ve kasaba da salyangoz logosu için başvuru hazırlıklarına başladı. Bu yıl dört ilçe daha yavaş şehir olma kriterlerini yerine getirdi; Muğla'nın Ula ilçesine bağlı Akyaka ve Gökçeada, Sakarya'nın Taraklı ilçesi ve Aydın'a bağlı Yenipazar.

REFERANSLAR

TÜRK HAVA YOLLARI

- * "Skylife" dergisi
- * "Cityscope" dergisi
- * "Uçuş Eğlence Rehberi"
- * "Bizbize" dahili bülteni

AMWAY TÜRKİYE

- * "Amagram" dergisi ve diğer tüm basılı işleri

ÇELEBİ HOLDİNG

- * "Çelebice" dergisi
- * "Çelebi News" bülteni

PEPSİ

- * "Mavi" dergisi
- * "1 Numara" dergisi

BALNAK LOJİSTİK

- * "Transhaber" dergisi
- * "Transnews" dergisi

UÇAK TEKNİSYENLERİ DERNEĞİ

- * "Uted" dergisi

SERVUS

- * "Servus" dergisi

ÜLKER GRUBU

- * "Bizim Ülker" dergisi

EKSPER GIDA

- * "Bizim Pastacı" dergisi

ICVB (İstanbul Kongre ve Ziyaretçi Bürosu)

- * "İstanbul Meeting Planners Guide"

ICVB ve İTO

- * "İstanbul Visitors Guide" (İngilizce)

CEVA DİF İLAÇ

- * "Bültendif" bülteni

ANADOLU BİLİŞİM HİZMETLERİ

- * "Başarı Öyküleri"
- * "Ürün Tanıtım Broşür ve Katalogları"

SUN MICROSYSTEMS

- * "Başarı Öyküleri"

CALIVITA INTERNATIONAL

- * "Calinews" dergisi

EKIMSAN LTD. ŞTİ. (Açill)

- * "Ürün Katalogları"

ORKA GROUP (Damat-Tween-ADV)

- * "Voice" bülteni (Türkçe-İngilizce)

UNIVERSAL HOSPITALS GROUP

- * "Universal" dergisi

MARS LOJİSTİK

- * "Logilife" dergisi

BAYBURT EĞİTİM KÜLTÜR VE HİZMET VAKFI

- * "Bayburt Vakfı" dergisi

BASF KİMYA

- * "Dialogue" bülteni

DARÜŞŞAFAKA

- * "Darüşşafaka" dergisi

TURCOM İLETİŞİM SİS. SAN. VE TİC. A.Ş.

- * "Ürün Tanıtım Broşür ve Katalogları"

ALARKO HOLDİNG

- * "Alkent Style" bülteni
- * "Bizim Dünyamız" bülteni
- * "The News" bülteni (İngilizce)

SETUR

- * "S'hop" duty free katalogu

ONUR EKSPRES

- * "Shop On Air" duty free katalogu

FATİH ÜNİVERSİTESİ

- * "Fatih Üniversitesi" bülteni

BÜMED (Boğaziçi Üniversitesi Mezunlar Derneği)

- * "Boğaziçi" dergisi

NEBULA BİLİŞİM

- * "Beyaz Şapka" bülteni

PETROL OFİSİ A.Ş.

- * "PetroHaber" dergisi

DOLUCA

- * "Bouquet" dergisi

ÖGER TOUR-ATLAS HAVAYOLLARI

- * "World Of Atlas International" (Almanca-Türkçe)

İTKİB

- * "Alive" Dergisi (İngilizce)

ABDİ İBRAHİM İLAÇ SANAYİİ

- * "Ailece" dergisi

MERCEDES-BENZ TÜRK

- * "Eğitim katalogu"

T.C. TURİZM BAKANLIĞI

- * 1997-1998 yılında kullandığı tüm Türkiye tanıtım broşürleri (16 çeşit 5 ayrı dil ve yaklaşık 2000 sayfa)

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI

- * Cumhuriyetimizin 75. yılı nedeniyle hazırlanan ve yurtdışına gönderilen (İngilizce) "Türkiye" dergisi

BOTAŞ

- * "PetroGas" dergisi

SERONO İLAÇ SANAYİİ

- * "Turkey Over The Rainbow"

ALARKO HOLDİNG

- * "Dr. Üzeyir Garih"

BODRUM GÜMÜŞLÜK AKADEMİSİ VAKFI

- * "Kent" - "The City"

RAY SİGORTA

- * "Osmanlı Kentleri ve Yabancı Gezginler"

YAYINLARIMIZ

- * "TürkeiLife" (Almanca, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Rusca vb. dillerde yayınlanan Türkiye'nin yurtdışı tanıtımı amaçlı kitap)
- * "Antalya'nın Antik Kentleri" (Almanca)
- * "Unlimited" dergisi

Dergicilik bu kadar kolay mı?

UMAR İLETİŞİM Hizmetleri Ltd. Şti.